คำชี้แจง

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเรียบเรียงหนังสืออุภัยพากยปริวัตน์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อเป็นแบบเรียนกำกับไปกับบาลีไวยากรณ์ ถ้อยคำสำนวนทั้งในพากย์บาลีทั้งในพากย์ไทย ได้ทรงเรียบเรียงขึ้นเองเกือบตลอด มีคาถา ๒ ๓ แห่งเท่านั้นที่นำมาจากคัมภีร์ธรรมบท หนังสือนี้ได้ทรงไว้เป็นแบบทั้งความรู้ไวยากรณ์และความรู้ทางพระศาสนา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างนั้น ๆ.

หนังสือนี้ ได้พิมพ์มาตามแบบเดิมที่ทรงเรียบเรียงไว้ เว้นแต่การแก้ไขมาใช้ตัวอักษรตามยุคนั้น ๆ ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ครั้งยังดำรงตำแหน่งพระสาสนโสภณ) กรรมการ ได้ตรวจชำระโดยพระกระแสรับสั่งของ กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า นายกกรรมการครั้งหนึ่ง เมื่อ พ. ศ. ๒๔๖๙ และเจ้าหน้าที่ได้ทำอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ. ศ. ๒๔๘๐ เท่านั้น.

หนังสือนี้เคยพิมพ์แยกกันเป็น ๒ ภาค ตามประสงค์ในเวลานั้น แต่ผู้ศึกษานิยมใช้ตลอดทั้ง ๒ ภาค ฉะนั้นในครั้งนี้ จึงให้พิมพ์รวมภาคที่ ๑ และภาคที่ ๒ เป็นเล่มเดียวกัน เพื่อความสะดวก กับให้ทำสารบาญไว้ด้วย.

พระอมราภิรักขิต

มหามกุฏราชวิทยาลัย

๔ กรกฎาคม ๒๔๘๙

คำนำ

(พิมพ์ครั้งที่ ๑/๒๔๓๖)

หนังสือเล่มนี้ สำหรับเป็นแบบฝึกหัดผู้แรกเรียนภาษามคธให้เข้า

ใจวิธีแปลมคธเป็นไทยและแปลไทยเป็นมคธ แต่งไว้เพื่อเป็นแบบเรียนกำกับไปกับบาลีไวยากรณ์ อาจารย์ผู้จะสินศิษย์ให้เรียนหนังสือฉบับนี้ สอนได้ตั้งแต่เวลาศิษย์เรียนแจกแบบ อ การันต์ในปุ๎ลิงค์ได้แล้วเป็นต้นไป แต่ต้องให้เรียนบาลีไวยากรณ์ตามกำหนดอย่างนี้ นาม อาขยาต กิริยากิตก์ อัพยยศัพท์ สมาส ตัทธิต นามกิตก์ สนธิ ในเวลาสอนหนังสือเล่มนี้ เมื่อถึงแบบใด อาจารย์ต้องแนะให้ศิษย์เข้าใจความแบบนั้นให้ดีก่อน จึงให้แปลประโยคเหล่านั้น อาจารย์ไม่ควรบอกให้ศิษย์ว่าตามไป เช่นบอกหนังสือกันโดยธรรมดา ควรจะให้ศิษย์แปลประโยคเหล่านั้น เขียนลงในกระดานชะนวนหรือในสมุด หรือในกระดาษแล้วคอยตรวจดู ประโยคใดผิด ควรชี้คำผิดในประโยคนั้นให้ศิษย์ทราบว่า ผิดเพราะอย่างนั้น ๆ ถ้าไม่มีหนังสือปทานุกรม ศิษย์ไม่ทราบศัพท์ใดควรบอกศัพท์นั้นให้ แต่อย่าบอกลักษณะไวยากรณ์ มีวิภัตติเป็นต้น ที่ศิษย์เรียนมาแล้ว ควรให้ศิษย์ในหนังสือปทานุกรมนั้นเอง สอนอย่างนี้ ศิษย์จะต้องอาศัยกำลังความคิดและความจำของตนเองมาก จะได้ความรู้ดี อาจารย์จะสอนศิษย์ได้มากคนด้วย.

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

อุภัยพากยปริวัตน์

ภาคที่ ๑

๑. วิธีเรียงความภาษามคธ ไม่เหมือนเรียงภาษาไทย ใช้กลับกัน เช่นคำไทยว่า สาวก ของพระพุทธเจ้า คำมคธต้องเรียงกลับกันว่า ของพระพุทธเจ้า สาวก ดังนี้

ประโยคเหล่านี้ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๑. พุทฺธสฺส สาวโก
๒. ธมฺเม ปสาโท
๓. สาวกานํ สงฺโฆ
๔. อาจริยสฺส สิสฺสา
๕. คาเม อาวาโส
๖. คาเมสุ ทารกา
๗. อาจริยมฺหิ คารโว
๘. สงฺฆสฺส วิหาโร
๙. อุปชฺฌายสฺส ปตฺโต
๑๐. ขตฺติยานํ กุมารา
๑๑. อคฺคิโน ขนฺโธ
๑๒. อิสีนํ อสฺสโม
๑๓. อริมฺหา อุตฺราโส
๑๔. รุกฺขสฺส สุสิเร อหิ
๑๕. โกฏฺเฐ วีหโย
๑๖. กริโน ทนฺตา
๑๗. มนุตนํ สมาคโม
๑๘. รุกฺเข สิขี
๑๙. ทณฺฑิสฺส หตฺเถ ทณฺโฑ
๒๐. เสฏฺฐิมฺหิ วิสฺสาโส
๒๑. วเช ปสโว
๒๒. ปพฺพตสฺส สิขเร เกตุ
๒๓. เสตุมฺหิ รโถ
๒๔. ครุโน ปุตฺตา
๒๕. กุมารานํ ครโว
๒๖. วิญฺญูนํ โอวาโท

๒๗. โลเก สยมฺภู ๒๙. เวทานํ ปารคุโน

๒๘. สยมฺภุโน ธมฺโม ๓๐. วิญฺญูหิ อุปสํเสโว.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๓๑. ความเชื่อ ในพระพุทธเจ้า ๔๑. เปลว แห่งไฟ

๓๒. ผล ของพระธรรม ๔๒. กิ่ง ท. แห่งต้นไม้

๓๓. กุฎี ท. ของสงฆ์ ๔๓. ข้าวสุก ในหม้อข้าว

๓๔. อาจารย์ ของศิษย์ ท. ๔๔. เชือก ในคอ แห่งหมา

๓๕. บ้าน ท. ในเมือง ๔๕. จุก ในหัว แห่งเด็ก

๓๖. เด็ก ท. ในวัด ๔๖. กอง แห่งข้าวเปลือก ท.

๓๗. หมู่ แห่งหญิง ท. ๔๗. หมู่ แห่งปลา ท. ในสระ

๓๘. ต้นไม้ ท. บนภูเขา ๔๘. รถ ท. ในถนน

๓๙. วิหาร แห่งอุปัชฌายะ ๔๙. เสา แห่งสะพาน

๔๐. เมือง แห่งกษัตริย์ ๕๐. คอก แห่งสัตว์ของเลี้ยง ท.

๒. คุณนามของนามนามบทใด ต้องมีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนลิงคะ วจนะ วิภัตติ ของนามนามบทนั้น เรียงไว้หน้านาม - นามบทนั้น ดังนี้ อุจฺโจ รุกฺโข ต้นไม้สูง, อจฺเจ รุกฺเข สกุณา นกทั้งหลาย บนต้นไม้ สูง.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๕๑. สตฺตานํ อคฺโค พุทฺโธ
๕๒. สุนฺทโร ธมฺโม
๕๓. มหนฺโต สาวกานํ สงฺโฆ
๕๔. อคฺคสฺส พุทฺธสฺส สาสนํ
๕๕. สุนฺทรสฺส ธมฺมสฺส วิปาโก
๕๖. สุทฺธานํ สาวกานํ สงฺโฆ
๕๗. กุสโล อาจริโย
๕๘. อาตาปิโน สิสฺสา
๕๙. กุสลสฺส อาจริยสฺส มติ
๖๐. อาตาปีนํ สิสฺสานํ สิกฺขา
๖๑. อฑฺฒํ กุลํ
๖๒. อฑฺฒสฺส กุลสฺส ปุตฺโต
๖๓. สุคนฺธํ ปุปฺผํ
๖๔. สุคนเธ ปุปฺเผ ภมโร
๖๕. วิสาลํ เขตฺตํ
๖๖. วิสาเล เขตฺเต สสฺสานิ
๖๗. ทารุณา โจรา
๖๘. ทารุเณหิ โจเรหิ ภยํ
๖๙. ทีฆา รชฺชุ
๗๐. ทีฆาย รชฺชุยา คุลํ
๗๑. นวํ สปฺปิ
๗๒. นวสฺมึ สปฺปิมฺหิ มกฺขิกา
๗๓. มหตี สาลา
๗๔. มหติยํ สาลายํ ชนา
๗๕. ครุกํ ธนุ
๗๖. ครุกสฺส ธนุสฺส ชิยํ
๗๗. นีลานิ ปุปฺผานิ
๗๘. นีลานํ ปุปฺผานํ ราสิ
๗๙. สุกฺโก สาลีนํ โอทโน
๘๐. สุกฺกสฺส โอทนสฺส ปาตี.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๘๑. พระพุทธเจ้า ผู้ที่พึ่ง ของสัตว์ ท.
๘๒. อานุภาพ ของพระพุทธเจ้า ผู้ที่พึ่ง ของสัตว์ ท.

๘๓. ธรรม เลิศ ในโลก

๘๔. ความเลื่อมใส ในธรรม เลิศ ในโลก

๘๕. บุคคล ท. ผู้อริยะ

๘๖. คุณ ของบุคคล ท. ผู้อริยะ

๘๗. นาง กษัตริย์

๘๘. โอรส ของนาง กษัตริย์

๘๙. พระราชา มาคธ

๙๐. โอรส ใหญ่ ของ พระราชา มาคธ

๙๑. รัศมี ของพระอาทิตย์ ร้อน

๙๒. รัศมี ของพระจันทร์ เย็น

๙๓. ต้นไม้ ท. ใหญ่

๙๔. ต้นไม้ ท. บนภูเขา ใหญ่

๙๕. พระสตูป สูง

๙๖. ธง บนยอด แห่งพระสตูป สูง

๙๗. กระดูก ท. แห่ง ความ เผือก

๙๘. หนัง แห่งโค ท. ดำ

๙๙. วิมาน แห่งพรหม ใหญ่

๑๐๐. ดาว ท. ในฟ้า อันมือ.

๓. กิริยากิตก์ ที่ไม่ใช่อัพยยะ ของนามนามบทใด ต้องมีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนลิงคะ วจนะ วิภัตติ ของนามนามบทนั้น เหมือนกับคุณนามที่แสดงมาแล้ว แต่เรียงไว้หลังนามนาม ดังนี้ ปุตฺโต ชาโต บุตร เกิดแล้ว, ปิตา ตุฏฺโฐ บิดา ยินดีแล้ว.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๑๐๑. พุทฺโธ โลเก อุปฺปนฺโน

๑๐๒. สุริโย นเภ อุคฺคโต

๑๐๓. ราชา อุยฺยานํ คโต

๑๐๔. อาจริโย สิสฺสานํ สิปฺปํ วาเจนฺโต

๑๐๕. วาณิโช ธานิยา นิกฺขนฺโต

๑๐๖. พฺราหฺมโณ นหานาย นทึ คโต

๑๐๗. ภิกฺขู คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐา

๑๐๘. เสฏฺฐิโน ภริยา รเถน วีถิยํ คตา

๑๐๙. อิสโย อสฺสเมสุ นิสินฺนา

๑๑๐. รญฺโญ ปุตฺโต ชาโต

๑๑๑. ผลานิ รุกฺขา ปติตานิ

๑๑๒. วธู คพฺเภ นิสินฺนา

๑๑๓. โสภณานิ ปุปฺผานิ มิลาตานิ

๑๑๔. หตฺถี ชิณฺณาย สาลาย ฐิโต

๑๑๕. จณฺโฑ ปุริโส อตฺตโน ญาตีหิ ภินฺโน

๑๑๖. ปิตา ปุตฺเตน คามํ คโต

๑๑๗. คิลาโน สยเน นิปนฺโน

๑๑๘. ตาปโส ผลานํ อตฺถาย วนํ คโต

๑๑๙. ทลิทฺทสฺส ธนํ นฏฺฐํ

๑๒๐. ราชินี นารีนํ มชฺเฌ ฐิตา

๑๒๑. อมจฺจสฺส เคลญฺญํ ชาตํ

๑๒๒. ติณานิ ภูมิยํ รุฬฺหานิ

๑๒๓. อจฺฉริยํ การณํ ชาตํ

๑๒๔. รุกฺขสฺส สาขา ภคฺคา

๑๒๕. อมฺพสฺส ผลานิ ปกฺกานิ

๑๒๖. กากา รุกฺเขสุ นิลีนา

๑๒๗. ภีรุโก มรณสฺมา ภีโต

๑๒๘. ภิกฺขุ อตฺตโน สนฺตเกน ตุฏฺโฐ

๑๒๙. ทาริกา นทิยํ นิมุคฺคา

๑๓๐. สปฺปิสฺส ภาชนํ ภินฺนํ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๑๓๑. พระพุทธเจ้า เกิดขึ้นแล้ว ในโลก

๑๓๒. ธรรม ตั้งอยู่แล้ว ในสันดาน ของสัตบุรุษ ท.

๑๓๓. พระผู้มีพระภาค ถึงแล้ว ซึ่งกรุงราชคฤห์ โดยลำดับ

๑๓๔. ฤษี ท. อยู่แล้ว ในสวน แห่งพระราชา

๑๓๕. ดอกบัว เขียว เกิดแล้ว ในน้ำ

๑๓๖. กิ่งไม้ แห้ง ตกแล้ว จากตนไม้

๑๓๗. พระราชา ออกแล้ว จากเมือง ด้วยบริวาร ใหญ่

๑๓๘. ช้าง ดุ หลีกออกแล้ว จากฝูง

๑๓๙. ขุนนาง ไปแล้ว ในแม่น้ำ ด้วยเรือ

๑๔๐. พราหมณ์ ท. เข้าไปแล้ว สู่เมือง เพื่ออันขอ

๑๔๑. ไฟ ตั้งขึ้นแล้ว แต่หลังคา แห่งเรือน

๑๔๒. หญิง ท. ไปแล้ว เพื่ออันเล่น ในแม่น้ำ

๑๔๓. จีวร ท. เกิดขึ้นแล้ว แก่สงฆ์

๑๔๔. จีวร ของสามเณร หายแล้ว

๑๔๕. ลูกหญิง ของเศรษฐี ตายแล้ว

๑๔๖. ต้นไม้ ท. งอกขึ้นแล้ว ในสวน แห่งพระราชา

๑๔๗. นางสาวน้อย ไปแล้ว สู่ตระกูล แห่งผัว

๑๔๘. ภิกษุ ท. นั่งแล้ว ในวิหาร ใหญ่

๑๔๙. คน นอนแล้ว ในศาลา สูง ใกล้บ้าน

๑๕๐. พระจันทร์ ขึ้นไปแล้ว ในฟ้า ในกลางคืน.

๔. เอกศัพท์ซึ่งเป็นสังขยา เป็นเอกวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่ ทฺวิ จนถึง อฏฺฐารส เป็นพหุวจนะอย่างเดียว ตั้งแต่เอกูนวีสติ ถึง อฏฺฐนวุติ เป็นเอกวจนะ อิตถีลิงค์อย่างเดียว แม้เข้ากับศัพท์ที่เป็นพหุวจนะลิงค์อื่น ก็คงอยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนไปตาม ดังนี้ เอโก ชโน ชน ผู้เดียว, เทฺว ชนา ชนทั้งหลาย ๒, ปญฺจตฺตึสาย ชนานํ ลาโภ อุปฺปนฺโน ลาภ เกิดขึ้นแล้ว แก่ชนทั้งหลาย ๓๕.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๑๕๐. อฏฺฐนฺนํ ภควโต สาวกานํ สมุโห

๑๕๒. จตฺตาโร ภิกฺขู คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺฐา

๑๕๓. ปญฺจ มาสา อติกฺกนฺตา

๑๕๔. ตีณิ อุปลานิ อุทเก ชาตานิ

๑๕๕. เอกูนวีสติ นาริโย นหานาย นทึ คตา

๑๕๖. เอกํ ผลํ รุกฺขา ปติตํ

๑๕๗. จตุปญฺญาสาย ภิกฺขูนํ จีวรานิ ทายเกหิ ทินฺนานิ

๑๕๘. สตฺต อิสโย นครา นิกฺขนฺตา

๑๕๙. อมจฺโจ ฉหิ สหาเยหิ อุยฺยานํ คโต

๑๖๐. ทฺวินฺนํ กุฏีนํ อนฺตเร มหนฺโต สโร

๑๖๑. เตวีสติยา กุมารานํ อาจริโย คามํ ปวิฏฺโฐ

๑๖๒. ภควา จตสฺสนฺนํ ปริสานํ มชฺเฌ นิสินฺโน

๑๖๓. นทิยา ทฺวีสุ ปาเรสุ คามา จิตา

๑๖๔. นวนฺนํ ปุตฺตานํ มาตรา ธนํ ทินฺนํ

๑๖๕. โสฬส สิสฺสา อตฺตโน สตฺถารํ อุปคตา.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๑๖๖. พระอรหันต์ ท. ๖๑ เกิดขึ้นแล้ว ในโลก

๑๖๗. สาวก ท. ใหญ่ ของพระผู้มีพระภาค ๘๐

๑๖๘. รัตนะ ท. ของจักรพรรดิ ๗ อย่าง

๑๖๙. ภิกษุ เข้าไปแล้ว สู่บ้าน ท. ๕ เพื่อก้อนข้าว

๑๗๐. วัน ท. ๒๕ ล่วงไปแล้ว

๑๗๑. กิ่งไม้ ท. ๔ หักแล้ว จากต้นไม้

๑๗๒. ชาย ท. ๑๔ ไปแล้ว ในถนน ด้วยหญิง ท. ๒๑

๑๗๓. ข้าว อันบิดา ของเด็ก ให้แล้ว แก่พราหมณ์ ท. ๔๔

๑๗๔. ลูกสาว ท. ๒ ของเศรษฐี นั่งแล้ว ในห้อง

๑๗๕. ตำแหน่ง อันพระราชา ประทานแล้ว แก่ชน ท. ๓๘.

๕. ปุริสสัพพนาม ประถมบุรุษ ใช้แทนนามนามบทใด ต้องมีลิงคะ และวจนะ เหมือนลิงคะและวจนะของนามนามบทนั้น ส่วนวิภัตตินั้น เหมือนกันก็ได้ ต่างกันก็ได้ ดังนี้.

เอโก อุยฺยาเน รุกฺโข, โส วาเตน ปหโต, ตสฺส ปณฺณานิ ปติตานิ. ต้นไม้ ในสวน ต้นหนึ่ง, ต้นไม้นั้น อันลม กระทบแล้ว, ใบทั้งหลาย ของต้นไม้นั้น หล่นแล้ว,

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๑๗๖. ภควา อนุตฺตรํ สมฺมา สมฺโพธึ ปตฺโต, ตสฺส สาสนํ โลเก ปตฺถตํ.

๑๗๗. พหุํ รญฺโญ ธนํ, ตสฺส นาคเรหิ สุงฺกา ทินฺนา.

๑๗๘. ตโย ชนา ปพฺพชิตา, เต สาสเน วุฑฺฒึ ปตฺตา.

๑๗๙. เสฏฺฐิโน มาตา สาสเน ปสนฺนา, ตาย สงฺฆสฺส ทานํ ทินฺนํ.

๑๘๐. จตสฺโส วาณิชสฺส ธีตโร, ตา สามิกานํ กุลํ คตา.

๑๘๑. เทฺว พฺราหฺมณสฺส โคณา, เตสุ เอโก มโต.

๑๘๒. พหูนิ จีวรานิ สงฺฆสฺส อุปฺปนฺนานิ, ตานิ ภิกฺขูนํ วิภตฺตานิ.

๑๘๓. อุจฺจํ ขตฺติยสฺส กุลํ, ตํ ชเนหิ มานิตํ.

๑๘๔. สุริโย ปุพฺพณฺเห อุคฺคโต, โส สายณฺเห อตฺถงฺคโต.

๑๘๕. เอโก โปโต ธานิยา ติตฺถํ สมฺปตฺโต, ตมฺหา พหูนิ ภณฺฑานิ วาณิเชหิ อานีตานิ.

๑๘๖. มหนฺโต นิโคฺรโธ อรญฺญ ชาโต, สกุณา ตสฺมึ นิลีนา.

๑๘๗. ภิกฺขู ทายกสฺส เคเห นิสินฺนา, เตสํ โภชนํ เตน ทินฺนํ

๑๘๘. มาติกาย อุทกํ ปริปุณฺณํ, ตํ กิลิฏฺจํ.

๑๘๙. มาติกาย อุทกํ ปริปุณฺณํ, ตํ กิลิฏฺจํ.

๑๘๙. อุทเก ปทุมํ ปุปฺผิตํ, ภมโร ตํ อุปคโต.

๑๙๐. ทลิทฺทสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปนฺโน, โส มุหุตฺเตน มโต.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนลงแปลเป็นมคธ

๑๙๑. พระจันทร์ ขึ้นไปแล้ว ในฟ้า, พระจันทร์นั้น อันเมฆ บังแล้ว.

๑๙๒. อุบาสิกา ท. ไปแล้ว สู่วัด, ธรรม อันเขา ท. ฟังแล้ว.

๑๙๓. ฝน ตกแล้ว, หยาด ท. แห่งมัน เต็มแล้ว ในตุ่ม.

๑๙๔. ธิดา แห่งเศรษฐี เกิดแล้ว, เขา ยินดีแล้ว.

๑๙๕. เรือ ไปแล้ว ในแม่น้ำ, ภิกษุ ท. ๔ นั่งแล้ว ในเรือนั้น.

๑๙๖. ศิษย์ ท. เข้าไปใกล้แล้ว ซึ่งอาจารย์, โอวาท อันท่าน ให้แล้ว แก่เขา ท.

๑๙๗. หญ้า งอกแล้ว ในสวน, หญ้านั้น อันชาวสวน ดายแล้ว (ตัดแล้ว).

๑๙๘. ดอก ท. แห่งต้นโศก บานแล้ว, ดอก ท. นั้น อันตั๊กแตน ท. เคี้ยวกินแล้ว.

๑๙๙. ผล แห่งมะม่วง หล่นแล้ว จากกิ่ง, ผลนั้น อันเด็ก ฉวยเอาแล้ว.

๒๐๐. ทรัพย์ แห่งคนจน หายแล้ว, ทรัพย์นั้น อันโจร ลักแล้ว.

๖. เต, เม, โว, โน, มัธยมบุรุษ และอุตตมบุรุษ สัพพนามนั้น ต้องมีบทอื่นนำหน้าก่อน จึงใช้ได้ เช่น อาจริโย โน อาจารย์ ของข้า ท. อยนฺเต ปตฺโต นี้ บาตร ของเจ้า.

๗. วิเสสนสัพพนาม ของนามนามบทใด ต้องมีลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือนลิงคะ วจนะ วิภัตติ ของนามนามบทนั้น เรียงไว้ข้างหน้าแห่งนามนามบทนั้น ดังนี้ ยสฺมึ ภควติ มยํ

อภิปฺปสนฺนา, ตํ ภควนฺตํ สรณํ คตา. เรา ท. เลื่อมใสยิ่งแล้ว ในพระผู้มีพระภาค ใด, เรา ท. ถึงแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาคนั้น เป็นที่ระลึก. ถ้าไม่นิยมนามนาม เป็นแต่นิยมลิงค์เท่านั้น จะไม่เรียงนามนามไว้ด้วยก็ได้ ดังนี้ ยสฺส ลาโภ อุปฺปนฺโน, ตสฺส อลาโภ อุปฺปนฺโน. ลาภ เกิดขึ้นแล้ว แก่ผู้ใด, ความไม่มีลาภ เกิดขึ้นแล้ว แก่ผู้นั้น. ยสฺสา ปุตฺโต ชาโต, สา ตุฏฺฐา. บุตร ของหญิงใด เกิดแล้ว. หญิงนั้น ยินดีแล้ว.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๒๐๑. อญฺญตโร ภิกฺขุ คามํ ปิณฺฑาย ปวิฏฺโฐ.

๒๐๒. อิมสฺส ปุริสสฺส ปุตฺโต ปพฺพชิโต.

๒๐๓. ยสฺส สุขํ อุปฺปนฺนํ, ตสฺส ทุกฺขํ อุปฺปนฺนํง

๒๐๔. มม อาจริโย อมุกสฺมึ อาวาเส วสฺสํ วุตฺโถ.

๒๐๕. เอสา อิตฺถี นหานาย นทึ คตา.

๒๐๖. เกน เอตานิ จีวรานิ ตุยฺหํ ทินฺนานิ ? มยฺหํ อุปฏฺฐาเกน.

๒๐๗. อญฺโญ เม อากปฺโป กรณีโย.

๒๐๘. จณฺโฑ อยํ สุนโขล กิสฺมึ การเณ โส ตยา โปสิโต ? ตสฺมึ อนุกมฺปาย.

๒๐๙. เอโส รุกฺโข วาเตน ปหโต. ตสฺส ปณฺณานิ ปติตานิ.

๒๑๐. อาจริเยน โน อตฺตโน ปิโย สิสฺโส ตว สนฺติกํ เปสิโต.

๒๑๑. ปตฺโต เม นฏฺโฐ, อิมิสฺสํ กุฏิยํ สามเณเรน นิกฺขิตฺโต.

๒๑๒. ปุตฺโต เต วยํ ปตฺโต.

๒๑๓. อิทํ ปณฺณํ มม สหาเยน ตุยฺหํ เปสิตํ.

๒๑๔. อิมสฺมึ มธุมฺหิ มกฺขิกา ปติตา.

๒๑๕. มยํ อิมินา ปุริเสน รญฺโญ อุยฺยานํ คตา.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๒๑๖. คำสอน ของพระผู้มีพระภาค ใด แผ่ไปแล้ว ในโลก, พระผู้มีพระภาคนั้น ปรินิพพานแล้ว.

๒๑๗. ความสรรเสริญ เกิดขึ้นแล้ว แก่ผู้ใด, ความนินทา เกิดขึ้นแล้ว แก่ผู้นั้น.

๒๑๘. บุตร ท. แห่งหญิง นี้ ทั้งหมด บวชแล้ว ในศาสนา.

๒๑๙. อมาตย์ ผู้โน้น ไปแล้ว สู่วัง แห่งพระราชา.

๒๒๐. ลูกชาย ของท่าน ไปแล้ว สู่ป่า ด้วยลูกชาย ของข้า.

๒๒๑. ดอกไม้ ท. นี้ อันแม่ของข้า ให้แล้ว แก่อาจารย์ ของท่าน.

๒๒๒. ธรรมนี้ อันพระศาสดา ของเรา ท. แสดงแล้ว.

๒๒๓. น้ำเต็มแล้ว ในเรือ นั่น.

๒๒๔. ใคร นอนแล้ว ในห้อง โน้น ? ภิกษุ ใหม่ องค์หนึ่ง.

๒๒๕. กระบือนี้ ดุ, คน ท. มาก อันมัน ขวิด (ประหาร) แล้ว.

๘. กิริยาอาขยาต ของนามนามก็ดี ของปุริสสัพพนามก็ดี บทใด ต้องมีวจนะ และบุรุษ เหมือนวจนะ และบุรุษของนามนามก็ดี ของปุริสสัพพนามก็ดี บทนั้น ดังนี้ ชโน ยาติ, ชนา ยนฺติ, โส ยาติ, เต ยนฺติ, ตฺวํ ยาสิ, ตุมฺเห ยาถ, อหํ ยามิ, มยํ ยาม. กิริยาอาขยาตนี้ เรียงไว้ในที่สุดประโยค เช่นตัวอย่างที่แสดงมาแล้ว บางทีก็เรียงไว้หน้าประโยค เช่น สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ ท่านผู้เจริญ สงฆ์จงฟัง ข้าพเจ้า. วิธีใช้มัธยมบุรุษ และอุตตมบุรุษ, จะไม่เขียนตัวประธานลงด้วยก็ได้ แต่ต้องใช้กิริยาให้ถูกตามวจนะ และบุรุษ ดังนี้ กตรสฺมึ อาวาเส วสฺสํ วสสิ ท่าน อยู่ตลอดพรรษา ในอาวาสไหน ? ปวรนิเวเส วสฺสํ วสามิ ข้าพเจ้า อยู่ ตลอดพรรษาในวันบวรนิเวศ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๒๒๖. อาจริโย อตฺตโน สิสฺสานํ โอวาทํ เทติ, เต สุณนฺติ.

๒๒๗. ทารกา ทิวเส สิปฺปํ สิกฺขนฺติ, เต อนุกฺกเมน วุฑฺฒึ ปาปุณนฺติ.

๒๒๘. ปญฺญาย ปภา สพฺพาหิ ปภาหิ วิโรจติ.

๒๒๙. โย พาเล เสวติ, โส วินาสํ ปาปุณาติ.

๒๓๐. สปฺปุริสา สพฺเพสุ สตฺเตสุ เมตฺตํ กโรนฺติ.

๒๓๑. โย ธมฺมํ จรติ, โส ตสฺส วิปากํ อนุโภติ.

๒๓๒. วิริเยน อตฺตานํ อตฺตโน นาถํ กโรติ.

๒๓๓. ตสฺมึ ภควติ พฺรหฺมจริยํ จราม.

๒๓๔. มาตา อตฺตโน ปุตฺตํ อนุสาสติ, โส ตสฺสา โอวาเท ติฏฺฐติ.

๒๓๕. กตเรน มคฺเคน รญฺโญ นิเวสนํ คจฺฉสิ ?

๒๓๖. อสุเกน มคฺเคน คจฺฉามิ.

๒๓๗. กตรสฺมึ คาเม วสถ ? นครสฺส สมีเป วสาม.

๒๓๘. อมฺพสฺส ผลานิ สาขาย ปตนฺติ, ทารกา ตานิ วิลุมฺปนฺติ.

๒๓๙. ราชา มหนฺเตน ปริวาเรน อารามํ คจฺฉติ.

๒๔๐. พฺราหฺมณา ภิกฺขาย นครํ ปวิสนฺติ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๒๔๑. พระพุทธเจ้า แสดง ซึ่งธรรม เพื่อประโยชน์ เพื่อสุข แห่ง ชน ท.

๒๔๒. ชน ท. ใด ปฏิบัติ โดยเคารพ, ชน ท. นั้น พ้น จากทุกข์.

๒๔๓. ผู้ใด สงวน ซึ่งตน, ผู้นั้น เว้น จากบาป.

๒๔๔. ความเลื่อมใส ในธรรม ของผู้ใด มีอยู่, ผู้นั้น ประพฤติ ซึ่งธรรมนั้น.

๒๔๕. ลูกชาย ท. ของเศรษฐี มีอยู่ ๔ คน, ใน เขา ท. คนหนึ่ง ตายเสีย.

๒๔๖. ผู้ใด ทำ ซึ่งบาป, บาปนั้น ให้ ซึ่งผล แก่ผู้นั้น.

๒๔๗. ภิกษุ ท. ท่องอยู่ ซึ่งธรรม ในวิหาร.

๒๔๘. คนเจ็บ นอนอยู่ ในที่นอน, หมอ ให้ ซึ่งยา แก่เขา.

๒๔๙. พราหมณ์ ท. บูชาซึ่งกอง แห่งไฟ เพื่อลาภ.

๒๕๐. สัตบุรุษ ท. บูชา ซึ่งรัตนะ ท. ๓ ด้วยความเลื่อมใส.

๙. คุณนาม ที่เนื่องด้วยกิริยา ว่ามี ว่าเป็น เรียงไว้หลัง นามนาม ซึ่งเป็นเจ้าของ หน้ากิริยา ว่ามี ว่าเป็น นั้น ดังนี้ สุคนฺธํ ปุปฺผํ สพฺเพสํ มนาปํ โหติ ดอกไม้ หอม เป็น ที่ชอบ ใจ ของชนทั้งหลายทั้งปวง. แม้จะไม่เรียงกิริยาไว้ด้วยก็ได้ ดังนี้ อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนแล เป็นที่พึ่งของตน.

๑๐. นามนาม ซึ่งใช้เป็นคุณนาม ต้องมีวจนะและวิภัตติ เหมือนนามนามซึ่งเป็นเจ้าของ แต่ลิงค์นั้นคงอยู่ตามที่ คือศัพท์เดิม เป็นลิงค์อะไร ก็คงเป็นลิงค์นั้น ดังนี้ พุทฺโธ เม วรํ สรณํ พระ พุทธเจ้า เป็นที่พึ่ง อันประเสริฐ ของเรา.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๒๕๑. ราชา อตฺตโน รฏฺเฐ ชนานํ อิสฺสโร โหติ

๒๕๒. อยํ ทารโก เสฏฺฐิโน นตฺตา โหติ.

๒๕๓. พุทฺโธ สตฺตานํ นาโถ.

๒๕๔. ธมฺโม โน อุตฺตมํ สรณํ.

๒๕๕. ยสฺมึ ภควติ พฺรหฺมจริยํ จราม, โส โน ภควา สตฺถา.

๒๕๖. มนุสฺสานํ ชีวิตํ อปฺปํ โหติ.

๒๕๗. สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา, เย อุปฺปชฺชนฺติ, เต นิรุชฺฌนฺติ.

๒๕๘. สพฺเพสํ สตฺตานํ มรณํ นิยํ.

๒๕๙. สงฺโฆ อนุตฺตรํ โลกสฺส ปุญฺญสฺส เขตฺตํ.

๒๖๐. ปุญฺญานิ สตฺตานํ ปติฏฺฐา โหนฺติ.

๒๖๑. ปมาโท มจฺจุโน ปทํ.

๒๖๒. อยํ รุกฺโข อิมสฺมึ วเน สพฺเพหิ รุกฺเขหิ อุตฺตโม โหติ.

๒๖๓. ยํ มาตุ ธนํ, ตํ ปุตฺตสฺส สนฺตกํ โหติ.

๒๖๔. ราชา มนุสฺสานํ มุขํ.

๒๖๕. ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๒๖๖. บิดา เป็น ที่รัก ของเรา ท.

๒๖๗. หญิง สาว เป็น ที่ชอบใจ ของชายแก่.

๒๖๘. ข้า ฯ เป็น ที่รัก ของมารดา ของข้า ฯ.

๒๖๙. ความไม่ประมาท เป็นทางแห่งนิพพาน.

๒๗๐. ไฟ เป็น ปาก (ประธาน) ของยัญญ์.

๒๗๑. ความไม่มี แห่งโรค เป็นลาภ แห่งชน ท.

๒๗๒. กรุงเทพ ฯ เป็น เมือง มั่งคั่ง.

๒๗๓. วัด ไกล จากบ้าน ท. เป็น ที่สบาย.

๒๗๔. แผ่นดิน เป็น ที่อยู่ ของสัตว์ ท. ทั้งปวง.

๒๗๕. ต้นไม้ ท. เป็น ที่อาศัย ของนก ท.

๑๑. กิริยากิตก์ ที่ไม่ใช่อัพยยะ ถ้ามีกิริยา ว่ามี ว่าเป็น อยู่หลัง เข้ากับกิริยา ว่ามี ว่าเป็น นั้น ใช้เหมือนกิริยาอาขยาต ซึ่งมีธาตุอย่างเดียวกับกิริยากิตก์นั้น เช่น เสฏฺฐิโน ลาโภ อุปฺปนฺโน โหติ มีความเป็นอย่างเดียวกันกับ เสฏฺฐิโน ลาโภ อุปฺปชฺชติ ดังนี้.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๒๗๖. ราชา ชเนหิ มานิโต โหติ.

๒๗๗. พุทฺโธ วิญฺญูหิ ปูชิโต โหติ.

๒๗๘. สาวตฺถิยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ อหินา ทฏฺโฐ กาลกโต โหติ.

๒๗๙. เสฏฺฐิโน อาพาโธ อุปฺปนฺโน โหติ.

๒๘๐. สงฺฆสฺส จีวรํ อุสฺสนฺนํ โหติ.

๒๘๑. ภิกฺขุ อตฺตโน สนฺตเกน ตุฏฺโฐ โหติ.

๒๘๒. ปาโป ชาโต' สิ.

๒๘๓. ภควโต สาวกานํ สงฺโฆ สุปฏิปนฺโน โหติ.

๒๘๔. อิมสฺมึ อาวาเส วสฺสํ วุตฺโถ' มฺหิ.

๒๘๕. เทสนาวสาเน พหู ชนา โสตาปนฺนา อเหสุํ.

๒๘๖. อปฺปมตฺตา โหถ.

๒๘๗. อรหนฺโต ปรมาย วิสุทฺธิยา วิสุทฺธา โหนฺติ.

๒๘๘. นวกสฺส ภิกฺขุโน อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ.

๒๘๙. อิทํ สิกฺขาปทํ ภควตา ภิกฺขูนํ ปญฺญตฺตํ โหติ.

๒๙๐. อิมานิ การณานิ มม อาจริเยน ทิฏฺฐานิ โหนฺติ.

ประโยคเหล่านี้ ควรอาจารย์ให้ศิษย์กลับกิริยากิตก์ กับกิริยาที่แปล ว่ามี ว่าเป็น เป็นกิริยาอาขยาตตัวเดียว เพื่อให้ศิษย์เข้าใจชัดเจน.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๒๙๑. ต้นไทร ใหญ่ นี้ เป็น (ของ) อันเทวดา สิงแล้ว.

๒๙๒. กองทัพ แห่งข้าศึก เป็น (หมู่) อันพระราชา ชำนะแล้ว.

๒๙๓. ศิลปะ อันนี้ เป็น (ของ) อันศิษย์ ของเรา ศึกษาแล้ว.

๒๙๔. คำ นี้ เป็น (คำ) อันอุปัชฌายะ ของท่าน พูดแล้ว.

๒๙๕. ผ้า ท. นี้ เป็น (ของ) อันทายก ถวายแล้ว แก่สงฆ์.

๒๙๖. คลอง นั้น เป็น (ของ) อันบิดา ของเรา ท. ขุดแล้ว.

๒๙๗. ทรัพย์ ของคนจน เป็น (ของ) อันโจร ลักแล้ว.

๒๙๘. ลูกชาย ของท่าน เป็น (ผู้) อันชนพาล ตีแล้ว.

๒๙๙. กิเลส ท. ทั้งปวง เป็น (โทษ) อันพระอรหันต์ ท. ละได้แล้ว.

๓๐๐. ธรรม นี้ เป็น (คุณ) อันผู้รู้ ท. ถึงทับแล้ว.

ประโยคเหล่านี้ เมื่อศิษย์แปลเป็นมคธแล้ว ควรอาจารย์จะให้กลับเป็นกิริยาอาขยาตตัวเดียว เช่นเคยให้ทำมาแล้ว.

๑๒. ถ้ามีข้อความเรื่องอื่น แทรกเข้ามาในระหว่าง แห่งประโยค นามนาม ที่เป็นประธาน ในข้อความนั้น ใช้ฉัฏฐี หรือสัตตมีวิภัตติ กิริยาของนามนามบทนั้นใช้กิริยากิตก์ มี ลิงคะ วจนะ วิภัตติ เหมือน ลิงคะ วจนะ วิภัตติ ของนามนามบทนั้น แทรกเข้ามาใน ที่ไหนก็เรียงไว้ในที่นั้น ดังนี้ สุริเย อตฺถงฺคเต, จนฺโท อุคฺคจฺฉติ ครั้นเมื่อพระอาทิตย์ ตกแล้ว, พระจันทร์ ขึ้นไปอยู่. ทารกสฺส รุทนฺตสฺส, ปิตา ปพฺพชิ เมื่อเด็ก ร้องให้อยู่, พ่อ บวชแล้ว.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๓๐๑. รญฺเญ อาคเตล สพฺเพ ชนา ปกฺกมนฺติ.

๓๐๒. อยํ อิตฺถี, อตฺตโน สามิเก มเต, อญฺญํ สามิกํ ลภิ.

๓๐๓. นิโคฺรธสฺส ปตฺตานิ, เทเว วุฏฺเฐ, ผลนฺติ.

๓๐๔. เถรสฺส นิทฺทํ อโนกฺกมนฺตสฺส, อกฺขิมฺหิ โรโค อุปฺปชฺชิ.

๓๐๕. อมฺพสฺส ผเลสุ สาขาย ปติเตสุ, ทารกา วิลุมฺปนฺติ.

๓๐๖. ปิตา, อตฺตโน ปุตฺเต วุฑฺฒึ ปตฺเต, ตสฺส อตฺถาย กุมาริกํ อาเนสิ.

๓๐๗. ทลิทฺทา, อตฺตโน ธเน นฏฺเฐ, โสจนฺติ.

๓๐๘. ทารกา, อตฺตโน หตฺเถ ผเล มาตรา คหิเต, โรทนฺติ.

๓๐๙. สามเณรสฺส ธมฺมํ กเถนฺตสฺส, อนฺธกาโร ชาโต.

๓๑๐. ปทุมานิ, สุริเย อุคฺคเต, ปุปฺผนฺติ, ตสฺมึ อตฺถงฺคเต, ปตฺตานิ ปิทหนฺติ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๓๑๑. พระจันทร์, ครั้นเมื่อเมฆ ไปปราศแล้ว, ย่อมเปล่ง ซึ่งรัศมี.

๓๑๒. พระอาทิตย์, ครั้นเมื่อฝน ตกอยู่, ย่อมเศร้าหมอง.

๓๑๓. บุตร ผู้ใหญ่ ครั้นเมื่อบิดา ตายแล้ว, ย่อมได้ ซึ่งสมบัติ ของเขา.

๓๑๔. ศิษย์ ท., เมื่ออาจารย์ ของตน มาแล้ว, ลุกขึ้น จากที่นั่ง ด้วยเคารพ.

๓๑๕. พระราชา, ครั้นเมื่อเดือน ล่วงแล้ว, ประทาน ซึ่งทรัพย์ แก่บริวาร ท., ของพระองค์.

๓๑๖. ติตถิยะ ท., เมื่อพระพุทธเจ้า เกิดขึ้นแล้ว ในโลก, เสื่อมแล้ว จากลาภ.

๓๑๗. ฝูง แห่งเนื้อ ท., เมื่อราชสีห์ มาแล้ว, ย่อมหนีไป จากที่นั้น.

๓๑๘. เมื่อพระเถระ กล่าวอยู่ ซึ่งธรรม, อรุณ ขึ้นไปแล้ว.

๓๑๙. แมลงเม่า ท, เมื่อฝน ตกแล้ว, ย่อมขึ้นไป จากรู ของตน.

๓๒๐. ชาย ผู้นี้, ครั้นเมื่อภริยา ของตน ตายแล้ว, ได้แล้ว ซึ่ง ภริยาอื่น.

๑๓. ในความท่อนเดียว ถ้ามีกิริยาซึ่งเนื่องกันต่อ ๆ มาโดยลำดับหลายตัว ใช้กิริยาอาขยาตแต่ตัวหลังตัวเดียว บรรดากิริยาข้างหน้า ใช้กิริยากิตก์เป็นอัพยยะบ้าง ไม่เป็นอัพยยะบ้าง ทั้งสิ้น แต่ที่ใช้กิริยากิตก์ที่เป็นอัพยยะคือกิริยาที่ลง ตฺวา ปัจจัย มากกว่าอย่างอื่น ดังนี้: สพฺเพ สกุณา ปุพฺพณฺเห อตฺตโน กุลาวกา นิกฺขมิตฺวา สกลํ ทิวสํ จริตฺวา สายณฺเห ปฏินิวตฺตนฺติ นก ท. ทั้งปวง ออกแล้ว จากรัง ของตน ๆ ในเวลาเช้า เที่ยวไปแล้ว ตลอดวันทั้งสิ้น กลับคืนมา ในเวลาเย็น

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๓๒๑. อญฺญตโร ภิกฺขุ อตฺตโน อุปชฺฌายํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ปฏิรูเป อาสเน นิสีทิตฺวา ปญฺหํ ปุจฺฉิ.

๓๒๒. โส ตสฺส ปญฺหํ กเถตฺวา ตํ อุยฺโยเชสิ.

๓๒๓. สูโท ตณฺฑุลํ โธวิตฺวา อุกฺขลิยํ ปกฺขิปิตฺวา อุทกํ ทตฺวา อุทฺธนํ อาโรเปตฺวา, ภตฺเต ปกฺเก, โอตาเรสิ.

๓๒๔. อมจฺโจ รญฺโญ นิเวสนํ คนฺตฺวา, ตสฺส กิจฺจํ กตฺวา, อตฺตโน เคหํ นิวตฺติ.

๓๒๕. สีโห มิคํ หนฺตฺวา, ตสฺส มํสํ ขาทติ.

๓๒๖. อุปาสกา อารามํ คนฺตฺวา, ทานํ ทตฺวา, สีลํ สมาทยิตฺวา, ธมฺมํ สุณนฺติ.

๓๒๗. วาณิชา วิเทศา ภณฺฑานิ อาเนตฺวา, อาปเณสุ วิกฺกีณนฺติ.

๓๒๘. อาจริโย, เวลาย สมฺปตฺตาย, อตฺตโน สิสฺสานํ โอวาทํ ทตฺวา, คพฺภํ ปวิสติ.

๓๒๙. ราชา ทิวเส ทิวเส อนฺเตปุรา นิกฺขมิตฺวา, อมจฺจานํ สมาคเม นิสีทิตฺวา, อตฺตโน รฏฺเช อุปฺปนินํ กิจฺจํ วิจาเรติ.

๓๓๐. โจรา รตฺติยํ วิจริตฺวา, อรุเณ อุคฺคเต, อญฺญตรํ ฐานํ ปวิสิตฺวา, สยนฺติ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๓๓๑. หมู่ แห่งภิกษุ ท., ครั้นเมื่อดิถี ที่ ๑๕ ถึงพร้อมแล้ว, ประชุมกันแล้ว ในสีมา, ทำ ซึ่งอุโบสถ.

๓๓๒. สังขาร ท. ทั้งปวง ไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป.

๓๓๓. คนจน ท. เข้าไปแล้ว สู่เมือง, ทำแล้ว ซึ่งการงาน, ครั้นเมื่อค่าจ้าง อันตน ได้แล้ว, ซื้อแล้ว ซึ่งอาหาร ด้วยค่าจ้างนั้น บริโภคแล้ว.

๓๓๔. ชาวนา ท., ครั้นเมื่อฤดูฝน ถึงพร้อมแล้ว, ไถแล้ว ซึ่งนา หว่านแล้ว ซึ่งพืช ท., ครั้นเมื่อข้ากล้า ท. สุกแล้ว, เกี่ยวแล้ว ซึ่งข้าวกล้า ท. นั้น ด้วยเคียว ผูกแล้ว ให้เป็นฟ่อน นำมาแล้ว นวดแล้ว ในลาน ถือเอาแล้ว ซึ่งข้าวเปลือก ท.

๓๓๕. พราน ท. ไปแล้ว สู่ป่า เห็นแล้ว ซึ่งเนื้อ ยิงแล้ว ซึ่งมัน ด้วยธนู, ครั้นเมื่อมัน ล้มแล้วตายแล้ว, ถือเอาแล้ว ซึ่งเนื้อแห่งมัน นำมา ขาย.

๓๓๖. อุบาสิกา ไปแล้ว สู่วัด นิมนต์แล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ตระเตรียม แล้ว ซึ่งทาน, ครั้นเมื่อเธอ ท. มาแล้ว สู่เรือน แห่งตน นั่งแล้ว บนอาสนะ, ให้แล้ว ซึ่งโภชนะ ยังเธอ ท. ให้ ฉันแล้ว.

๓๓๗. พ่อค้า ท. ไปแล้ว สู่สมุทร ด้วยเรือ, ครั้นเมื่อเรือนั้น ถึง แล้ว ซึ่งท่า แห่งเมือง, ไปแล้ว สู่ฝั่ง แห่งเมืองนั้น.

๓๓๘. ชน ท., ครั้นเมื่อฤดูฝน ถึงพร้อมแล้ว, นิมนต์แล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ให้แสดง ซึ่งธรรม ในเรือน ของตน ของตน.

๓๓๙. พระเถระ ท. ในกาลก่อน อยู่แล้ว สิ้นฤดูฝน ตลอดเดือน ท. ๓. ปวารณาแล้ว ย่อมเที่ยวไป สู่ที่จาริก.

๓๔๐. คนพาล ทำแล้ว ซึ่งบาป, ครั้นเมื่อบาป หนาขึ้นแล้ว, ย่อม ได้ ซึ่งผล แห่งมัน.

๑๔. ศัพท์เป็นอัพยยะ คือ นิบาตและปัจจัย บางเหล่า ไม่ต้องแจกวิภัตติอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียงลงตามรูปศัพท์เดิมดังนี้ : สเจ ปาปํ น กเรยฺยาสิ, สุขํ ลภิสฺสสิ. ถ้าเจ้า ไม่พึงทำ ซึ่งบาป, เจ้าจักได้ซึ่งสุข.

๑๕. นิบาตที่เป็นต้นข้อความ มักเรียงไว้เป็นศัพท์ที่ ๒ ในข้อความอันนั้น ดังนี้: กุหึ ปน ตฺวํ วสสิ. ก็ เจ้า อยู่ที่ไหน ?

๑๖. อาลปนะ ตามสำนวนบาลี เรียงไว้เป็นที่ ๒ ในข้อความอันนั้น ดังนี้ สงฺฆํ: ภนฺเต อุปสมฺปทํ ยาจามิ ข้าแต่ท่าน

ผู้เจริญ ข้า ฯ ขอ ซึ่งอุปสมบท กะสงฆ์. ถ้ามีสัพพนามหรือนิบาตอยู่ เรียงอาลปนะไว้ เป็นที่ ๓ บ้าง เป็นที่ ๔ บ้าง ดังนี้: ธมฺมํ หิ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ. แน่ะภิกษุ ท. เรา จักแสดง ซึ่งธรรม แก่ท่าน ท. กุหึ ปน ตุวํ อาวุโส วสฺสํ วุตฺโถ. ดูก่อนผู้มีอายุ ก็ ท่าน อยู่ ตลอดพรรษาแล้ว ในที่ไหน ? ตามสำนวนอรรถกถา เรียงอาลปนะไว้ข้างต้นบ้าง ในที่สุดแห่งประโยคบ้าง ดังนี้: ภนฺเต มํ มา นาเสถ. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่าน ท. อย่ายังข้า ฯ ให้ฉิบหาย. เอวํ กโรหิ มหาราช. ข้าแต่พระราชผู้ใหญ่ ขอพระองค์ จงทรงทำอย่างนี้.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๓๔๑. เทฺว เม ภิกฺขเว อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพา.

๓๔๒ อิเม โข ปนา' ยสฺมนฺโต เทฺวนวุติ ปาจิตฺติยา ธมฺมา อุทฺเทสํ อาคจฺฉนฺติ.

๓๔๓. อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต โหหิ.

๓๔๔. อหํ อาวุโส สมฺพหุลา ทุกฺกฏาโย อาปตฺติโย อาปนฺโน ตา ปฏิเทเสมิ.

๓๔๕. สกฺขสิ ปน ตุวํ คหปติ เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุํ ? สกฺโกม' หํ อาจริย.

๓๔๖. มยฺหํ โข เทว ตาทิโส อาพาโธ; สาธุ เทโว ชีวกํ เวชฺชํ

อาณาเปตุ, ส มํ ติกิจฺฉิสฺสติ.

๓๔๗. อภิญฺญาย โว ภิกฺขเว ธมฺมํ เทเสมิ.

๓๔๘. ยโต' หํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต, นา' ภิชานามิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปตา, เตน สจฺเจน โสตฺถิ เต โหตุ, โสตฺถิ คพฺภสฺส.

๓๔๙. ยคฺเฆ อยฺเย ชาเนยฺยาสิ: สุทินฺโน อนุปฺปตฺโต.

๓๕๐. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว รูปํ อนตฺตา; ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๓๕๑. แน่พ่อ ความเจ็บ ของข้าฯ เป็นโรค หนัก, ข้าฯ จัก ตาย เป็นแท้, เมื่อข้าฯ ตายแล้ว, เจ้าจงเลี้ยง ซึ่งมารดา ของเจ้า.

๓๔๒. ดูก่อนผู้มีอายุ เจ้า จงประกอบ ซึ่งธุระ ท. ๒ ในศาสนา นี้ ถ้า เจ้า ทำ ตามคำ ของข้าฯ เจ้า จักถึง ซึ่งความเจริญ ในศาสนา นี้.

๓๕๓. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เนื้อความ แห่งคำ นี้ อย่างไร ?

๓๕๔. แน่ะนางผู้เจริญ เจ้า ทำ อย่างนี้ เพราะเหตุอะไร ?

๓๕๕. แน่ะภิกษุ ท. ธรรม ท. ๘ นี้ ย่อมเป็นไปตาม ซึ่งโลก, อนึ่ง โลก ย่อมเป็นไปตาม ซึ่งธรรม ท. ๘ นี้.

๓๕๖. แน่ะแม่ เจ้า ไปแล้ว สู่ตระกูล แห่งผัว จงลุกขึ้นแล้ว แต่

เช้า ทำ ซึ่งการงาน ของผัว แห่งตน ในวัน ๆ จงรักษา ซึ่งทรัพย์ อันเขานำมาแล้ว จากอันตราย.

๓๕๗. ดูก่อนสาธุชน ท. บัดนี้ ดิถี ที่ ๘ ถึงพร้อมแล้ว, เพราะ-เหตุนั้น ท่าน ท. ประชุมกันแล้ว ในที่นี้ เพื่อจะฟัง ซึ่งธรรม, ข้าพเจ้า จักกล่าว ซึ่งธรรมนั้น ตามกาล.

๓๕๘. แน่ะเพื่อน ช้าง เผือก มาถึงแล้ว, มัน ยืนแล้ว ในโรงในวัง, พรุ่งนี้ เรา ท. จงไป เพื่อจะดู ซึ่งมัน.

๓๕๙. แน่ะพนาย พรุ่งนี้ เรา จักให้ ซึ่งทาน, เจ้า จงไปแล้วสู่วัด นิมนต์ ซึ่งภิกษุ ท. ๕ รูป.

๓๖๐. ข้าแต่นาย บัดนี้ ภิกษุ ท. มาแล้ว, เจ้าจงเชิญ เธอให้เข้ามา ในเรือน.

๑๗. มา ศัพท์ ซึ่งแปลว่า อย่า ใช้ได้แต่กับกิริยาที่เป็นวิภัตติปัญจมี และอัชชัตตนี เท่านั้น ใช้กับกิริยาที่เป็นวิภัตติอื่นไม่ได้ ดังนี้: มา มํ ภนฺเต นาเสถ ข้าแต่ท่านผู้เจริญขอท่าน ท. จงอย่ายังข้า ฯ ให้ฉิบหาย. มา เอวํ กริ เจ้าอย่าทำแล้ว อย่างนี้.

๑๘. ในประโยคที่เป็นคำถาม ถ้ามี กึ ศัพท์ หรือศัพท์ที่เปลี่ยนแปลงมแต่ กึ ศัพท์ เรียงศัพท์นั้นไว้หน้า ถ้าไม่มีศัพท์เช่นนั้นไว้หน้า ควรเรียงกิริยาไว้หน้า ปน ไว้ที่ ๒ ต่อนั้นมา ประธาน หรือศัพท์ที่เนื่องกับประธาน ดังนี้: กึ ตยา ปพฺพชิตุํ น วฏฺฏติ อันท่าน บวช ไม่ควรหรือ ? กจฺจิตฺถ

ปริสุทฺธา ท่านเป็นผู้บริสุทธิ์ แลหรือ ? สกฺขสิ ป ตฺวํ คหปติ เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุํ ดูก่อน คฤหบดี ท่าน อาจ เพื่อจะนอน โดยข้าง อันเดียว ตลอดเดือน ท. ๗ หรือ ? ทียติ ปน คหปติ กุเล ทานํ แน่ะคฤหบดี ก็ ทาน ในตระกูล อันท่านยังให้อยู่หรือ ?

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๓๖๑. กติ อตฺถวเส ปฏิจฺจ ภควตา ภิกฺขูนํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ? ทส.

๓๖๒. อตฺถิ ปนา' ยสฺมโต โกจิ เวยฺยาวจฺจกโร ?

๓๖๓. มา อายสฺมนฺตต เอวํ อวจุตฺถ.

๓๖๔. โก นาม เต อุปชฺฌาโย ?

๓๖๕. อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา ติสฺสตฺเถโร นาม.

๓๖๖. สเจ อหํ ตํ คหปติ อโรคํ กเรยฺยํ, กึ เม เทยฺยธมฺโม ? สพฺพํ จ เต อาจริย าปเตยฺยํ โหตุ, อหํ จ เต ทาโส.

๓๖๗. มา เม ตฺวํ คหปติ สพฺพํ สาปเตยฺยํ อทาสิ, มา จ เม ทาโส.

๓๖๘. เอเต โข ภเณ เวชฺชา นาม พหุมายา, มา จ อสฺส กิญฺจิ ปฏิคฺคเหสิ.

๓๖๙. ปริปุณฺณํ เต ปตฺตจีวรํ ? อาม ภนฺเต.

๓๗๐. มา ตํ โลโภ อธมฺโม จ จิรํ ทุกฺขาย รนฺธยุํ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๓๗๑. แน่ะพ่อ เจ้า จงอย่าเสพ ซึ่งชนพาล ท.

๓๗๒. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ธรรมนี้ ชื่ออะไร ? ดูก่อนผู้มีอายุ ชื่อ อาทิตตปริยาย.

๓๗๓. จำเดิม แต่นี้ เจ้า อย่า มาแล้ว ในที่นี้ อีก.

๓๗๔. ท่านผู้มีอายุ อย่า พากเพียรแล้ว เพื่ออันทำลาย ซึ่งสงฆ์ ผู้พร้อมเพรียงกัน.

๓๗๕. ท่าน จักไป สู่ฝั่ง แห่งแม่น้ำ กับข้า ฯ หรือ ?

๓๗๖. ท่าน อย่า บอกแล้ว ซึ่งเนื้อความ นั้น แก่ใคร ๆ.

๓๗๗. แน่ะพ่อ เจ้า อย่า เสพแล้ว ซึ่งสิ่งใช่ประโยชน์.

๓๗๘. ท่าน ท. จง อย่า ประกอบตาม ซึ่งความประมาท.

๓๗๙. พระชนม์ ของพระผู้มีพระภาค เท่าไร ? ๘๐.

๓๘๐. กิเลส ท. จง อย่า ยังท่าน ท. ให้เป็นไป ในอำนาจ แห่งตน.

๑๙. ศัพท์ที่เป็นกิริยาวิเสสนะ คือแสดงลักษณะของกิริยาที่แปลกจากกิริยาอื่น ใช้ทุติยาวิภัตติ เป็นวิเสสนะของกิริยาบทใด เรียงไว้หน้ากิริยาบทนั้น หรือหน้าบทอื่น ที่เนื่องด้วยกิริยาบทนั้น ดังนี้ : ธมฺมจารี สุขํ เสติ คนประพฤติธรรม นอน เป็นสุข, ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต คนแพ้ (แต่ผู้อื่น) นอน เป็นทุกข์.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๓๘๑. สตฺต โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ, ตํ สุณาถ สาธุกํ มนสิ กโรถ, ภาสิสฺสามิ.

๓๘๒. เกน นุ โข อุปาเยน สพฺเพ สพฺรหฺมจารี ผาสุํ วิหเรยฺยุํ.

๓๘๓. ทนฺธํ ปุญฺญํ กโรติ ทนฺธํ ทนฺธํ วิปากํ ลภติ.

๓๘๔. โถกํ อาวุโส เทหิ.

๓๘๕. อคิลาเนน ภิกฺขุนา เอโก อาวสถปิณฺโฑ ภุญฺชิตพฺโพ, ตโต เจ อุตฺตรึ ภุญฺเชยฺย, ปาจิตฺติยํ.

๓๘๖. ปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามิ, ตํ สพฺเพว สนฺตา สาธุกํ สุโฌม มนสิ กโรม.

๓๘๗. ตุริตตุริตํ สีฆสีฆํ กุสลํ กเรยฺย.

๓๘๘. อวสฺสํ มยา มริตพฺพํ.

๓๘๙. อิจฺฉิตํ ปตฺถิตํ ตุยฺหํ ขิปฺป' เมว สมิชฺฌตุ.

๓๙๐. สจฺจํ อหํ อาจริย ปฏิสฺสุณึ, อปิ อหํ มริสฺสามิ, น อหํ สกฺโกมิ เอเกน ปสฺเสน สตฺต มาเส นิปชฺชิตุํ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๓๙๑. เจ้า จงไป สู่บ้าน ชื่อโน้น แล้ว กลับมา พลัน.

๓๙๒. หญิง นั้น พูด จริง, คำ ของเขา อันเรา ต้องทำ.

๓๙๓. ภิกษุ ท. ๓๐ อยู่แล้ว สิ้นฤดูฝน ในเมืองสาเกต ไม่ผาสุก.

๓๙๔. สมณะ ค่อย ๆ ไปอยู่ โดยปกติ จึงงาม.

๓๙๕. บุรุษ ผู้มีปัญญา ย่อมรู้ ซึ่งธรรม อันพระผู้มีพระภาค แสดง แล้ว ได้ เร็ว.

๓๙๖. นอน หลับ ตลอดวัน ทั้งสิ้น ประเสริฐกว่า, ตรึก ซึ่งวิตก

เป็นอกุศล ไม่ประเสริฐเลย.

๓๙๗. ได้ น้อย โดยสุจริต ดีกว่า, ได้ มาก โดยทุจริต ไม่ดีเลย.

๓๙๘. ดูก่อนกุมาร ท. เจ้า ท. จงถือเอา ซึ่งศิลปะ ให้ประโยชน์ สำเร็จ.

๓๙๙. แน่ะแม่ เจ้า อันชน ท. อื่น ว่า เป็นธรรม อย่า โกรธแล้ว.

๔๐๐. คน ผู้ประกอบด้วยเมตตา นอนหลับ เป็นสุข ตื่น เป็นสุข.

๒๐. ถ้าในประโยคอันเดียว มีข้อความซับซ้อนกับหลายข้อ เหมือนเช่นผู้เล่านิทานเล่าเรื่องไป แล้วอ้างคนในนิทานที่ตัวเล่าว่า คนนั้นพูดอย่างนี้ คนนี้พูดอย่างนั้น ในที่สุดข้อความอันหนึ่ง ๆ ต้องลง อิติศัพท์ คั่น ดังนี้.

เอกสฺมึ สมเย ภควา ราชคหโต นิกฺขมิตฺวา ฉ ทิสา นมสฺสนฺตํ สิคาลกํ มาณวํ ทิสฺวา "กิสฺส ตฺวํ คหปติปุตฺต ทิสา นมสฺสสี' ติ ปุจฺฉิ. ตํ สุตฺวา สิคาลโก มาณโว "ปิตา เม ภนฺเต กาลํ กโรนฺโต เอวํ อวจ 'ทิสา ตาต นมสฺเสยฺยาสี' ติ, โส อหํ ปิตุ วจนํ กโรนฺโต ทิสา นมสฺสามี' ติ อาห. อถ นํ ภควา "น โข คหปติปุตฺต อริยสฺส วินเย เอวํ ทิสา นมสฺสิตพฺพา' ติ วตฺวา เตน ปุจฺฉิโต คิหิวินยํ กเถสิ.

ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค เสด็จออกแล้ว จากกรุงราชคฤห์ ทอดพระเนตรเห็นแล้ว ซึ่งสิงคาลมาณพ นอบน้อมอยู่

ซึ่งทิศทั้งหลาย ๖.

จึงตรัสถามแล้ว ว่า "แน่ะบุตรแห่งคฤหบดี ท่านนอบน้อมอยู่ ซึ่งทิศทั้งหลาย เพื่อเหตุอะไร ?"

สิงคาลมาณพ ฟังแล้ว ซึ่งคำนั้น จึงทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ บิดา ของข้าพระเจ้า เมื่อทำ ซึ่งกาลกิริยา ได้พูดแล้วอย่างนี้ ว่า 'แน่ะพ่อ เจ้า จงนอบน้อม ซึ่งทิศทั้งหลาย' ข้าพระเจ้า นั้น เมื่อทำ ซึ่งคำ ของบิดา จึงนอบน้อมอยู่ ซึ่งทิศทั้งหลาย."

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสแล้ว กะสิงคาลมาณพนั้น ว่า "แน่ะบุตรแห่งคฤหบดี ในวินัย ของพระอริยเจ้า ทิศทั้งหลาย อัน เขา ไม่พึงนอบน้อม อย่างนี้เลย."

พระองค์เป็นผู้อันสิงคาลมาณพนั้น ทูลถามแล้ว ตรัสแล้ว ซึ่ง วินัยแห่งคฤหัสถ์.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๔๐๑. อมฺหากํ สตฺถา มหนฺเตน อุสฺสาเหน เทวมนุสฺเสหิ กตํ สกฺการํ ทิสฺวา อานนฺทตฺเถรํ อามนฺเตตฺวา "โย โข อานนฺท ตาทิเสนปิ สกฺกาเรน ตถาคตํ ปูเชติ, น โส ปรมาย ปูชาย ตถาคตํ ปูเชติ นาม, โย จ โข อานนฺท ตถาคเตน ทินฺนํ โอวาทํ กโรติ, โส ปรมาย ปูชาย ตถาคตํ ปูเชติ นามา' ติ อาห.

๔๐๒. อสฺสุตวโต ภิกฺขเว ปุถุชฺชนสฺส อุปฺปชฺชติ ลาโภ, โส น อิติ

ปฏิสญฺจิกฺขติ "อุปฺปนฺโน โข เม อยํ ลาโภ, โส จ โข อนิจฺโจ ทุกฺโข วิปริณามธมฺโม' ติ ยถาภูตํ น ปชานาติ.

๔๐๓. ปาตลิปุตฺตสฺมึ นคเร สุทสฺสโน นาม ราชา "โย สิปฺปํ น ชานาติ, โส อนฺโธ วิย โหตี' ติ อิมํ อตฺถํ คเหตฺวา คีตํ คายนฺตสฺส วจนํ สุตฺวา อตฺตโน ปุตฺเต สิปฺปํ อชานนฺเต ญตฺวา สํวิคฺคมานโส หุตฺวา ราชปณฺฑิเต สนฺนิปาเตตฺวา "โก เม ปุตฺเต สิปฺปํ สิกฺขาเปตุํ สกฺขิสฺสตี' ติ ปุจฺฉิ. ตํ สุตฺวา อญฺญตโร ราชปณฺฑิโต "อหนฺเต เทว ปุตฺเต ฉหิ มาเสหิ สิปฺปํ ชานาเปสฺสามี' ติ อาห. โส ตุสิตฺวา ตสฺส นิยฺยาเทสิ.

๔๐๔. ภควา อตฺตโน ปรินิพฺพานํ อารพฺภ อานนฺทตฺเถรํ อามนฺเตตฺวา "โย โว อานนฺท มยา เทสิโต ปญฺญตฺโต ธมฺโม จ วินโย จ, โส โว มม อจฺจเยน สตฺถา' ติ วตฺวา "หนฺท' ทานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว, วยธมฺมา สงฺขารา, อปฺปมาเทน สมฺปาเทถา' ติ, ภิกฺขูนํ โอวาทํ อทาสิ.

๔๐๕. วกฺกลิ นาม พฺราหฺมโณ อมฺหากํ สตฺถุ รูปสมฺปตฺตึ ทิสฺวา ทสฺสเน อติตฺโตเยว "อิมินา อุปาเยน อหํ นิจฺจกาลํ สตฺถารํ ปสฺสิตุํ ลภิสฺสามี' ติ จินฺเตตฺวา ปพฺพชิตฺวา สตฺถุ สนฺติเกเยว วิจริ. สตฺถา ตํ ปวตฺตึ ญตฺวา "กึ เต วกฺกลิ อิมินา ปูติกาเยน, โยปิ วกฺกลิ นิจฺจํ มม สงฺฆาฏิกณฺณํ คเหตฺวา วิจรติ, น โส มํ ปสฺสติ นาม, โย จ โข วกฺกลิ ธมฺมํ ปสฺสติ, โส มํ ปสฺสติ

นามา' ติ อาห.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๔๐๖. ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. ประทานแล้ว ซึ่งโอวาท ว่า "แน่ะภิกษุ ท. ท่าน ท. เป็นผู้รับมฤดก ของเรา โดยธรรม เถิด, จง อย่า เป็นผู้รับมฤดก ของเรา โดยอามิส เลย."

๔๐๗. ใคร ๆ ไม่ พึงดูหมิ่น ซึ่งบาป อย่างนี้ ว่า "บาป มีประมาณน้อย อันเรา ทำแล้ว, เมื่อไร มัน จักให้ ซึ่งผล แก่เรา."

๔๐๘. วันหนึ่ง อนาถปิณฑิกะ คฤหบดี ไปแล้ว สู่สำนัก แห่งพระศาสดา เป็นผู้ อันท่าน ตรัสถามแล้ว ว่า "แน่ะคฤหบดี ก็ทาน ในตระกูล อันท่าน ยังให้อยู่หรือ ? ทูลว่า "พระพุทธเจ้าข้า ขอรับ, ก็แต่ว่า ข้าพระพุทธเจ้า ไม่อาจ เพื่อจะทำให้เป็นของประณีต."

๔๐๙. พระศาสดา เมื่อทรงแสดง แก่เขา ว่า "ทาน ไม่ ชื่อว่าประณีตในเพราะไทยธรรม ประณีต" จึงตรัสแล้ว ว่า "แน่ะคฤหบดี เมื่อจิต เป็นของ ประณีต ทาน ที่ให้แล้ว ชื่อว่า เป็น ทานเศร้าหมอง ไม่มี; เหตุนั้น ท่าน อย่า คิดแล้ว ว่า "ทาน ของเรา เศร้าหมอง."

๔๑๐. คนผู้อยู่ครอง ซึ่งเรือน พึงแบ่ง โภคะ โดยส่วน ท. ๔, พึงบริโภค ซึ่งส่วน อันหนึ่ง, พึงประกอบ ซึ่งการงาน ด้วย

ส่วน ท. ๒, พึงเก็บไว้ ซึ่งส่วน ที่ ๔ ด้วยคิดว่า "เมื่อ อันตราย เกิดขึ้น เรา จักได้บริโภค."

๒๑. นามนามที่ออกจากกิริยา เช่น กรณํ ความทำ คมนํ ความไป เป็นต้น มีกิริยาข้างหน้าได้ แต่ต้องเป็นกิริยา ลง ตฺวา ปัจจัย หรือตติยาวิภัตติ ถ้าต้องการกัตตา คือผู้ทำ ก็มีได้ ดังนี้. ปุญฺญตฺถิกานํ "อยํ โน อตฺโถ' ติ สลฺลกฺเขตฺวา ปญฺญกรณํ ภาโร ความกำหนดว่า "นี้ประโยชน์ ของเรา ท." แล้ว ทำ ซึ่งบุญ เป็นธุระ ของชน ผู้มีประโยชน์ ด้วยบุญ ท."

๒๒. ศัพท์กรรมที่เกี่ยวกับนามที่ออกจากกิริยานั้น ใช้ฉัฏฐีวิภัตติ แทนทุติยาวิภัตติ ดังนี้: ปุญฺญสฺส กรณํ ความทำซึ่ง บุญ, อริยสจฺจานํ ทสฺสนํ ความเห็น ซึ่งอริยสัจ ท.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๔๑๑. เอโก นวโก ภิกฺขุ อุปชฺฌายํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา นิสีทิตฺวา "กติ ภนฺเต อิมสฺมึ สาสเน ธุรานี' ติ ปุจฺฉิ. "คนฺถธุรํ วิปสฺสนาธุรนฺติ เทฺว ธุรานิ ภิกฺขู' ติ. "กตมํ ปน ภนฺเต คนฺถธุรํ, กตมํ วิปสฺสนาธุรนฺ' ติ. "ติปิฏกํ อุคฺคเหตฺวา ตสฺส ธารณํ คนฺถธุรํ นาม, อตฺตภาเว ขยวยํ ปฏฺฐเปตฺวา ตีณิ ลกฺขณานิ อาโรเปตฺวา สงฺขารานํ สมฺมสนํ วิปสฺสนาธุรํ นาม ภิกฺขู' ติ.

๔๑๒. เอวํ ปริตฺตเกน กมฺเมน เอวรูปํ สมฺปตฺตึ ลภิตฺวา อิทานิ
มยา ปมชฺชิตุํ น วฏฺฏติ.

๔๑๓. อตฺถิ ภนฺเต ทานํ อทตฺวา สีลํ อสมาทยิตฺวา สจฺจมตฺตํ
รกฺขิตฺวา สคฺคสฺส คมนํ ?

๔๑๔. ปจวิยา เอกรชฺเชน   สคฺคสฺส คมเนน วา
สพฺพโลกาธิปจฺเจน   โสตาปตฺติผลํ วรํ.

๔๑๕. สพฺพปาปสฺส อกรณํ   กุสลสฺสู' ปสมฺปทา
สจิตฺตปริโยทปนํ   เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๔๑๖. อันผู้ให้ ซึ่งทาน ชวนแล้ว แม้ซึ่งผู้อื่น ท. ให้ ย่อมควร.

๔๑๗. ความได้ ซึ่งวิทยา ประเสริฐกว่า แต่ความได้ ซึ่งทรัพย์.

๔๑๘. ความลุกขึ้นแล้ว กินแล้ว ซึ่งข้าว นอนหลับ ตลอดวันทั้งสิ้น
ดีกว่า แต่ความทำ ซึ่งบาป.

๔๑๙. อันผู้ทำ ซึ่งบุญ ยังสันดาน ของตน ให้หมดจดแล้ว จึงทำ
ย่อมควร.

๔๒๐. ความเข้าไปเสพแล้ว ซึ่งสัตบุรุษ ฟังแล้ว ซึ่งธรรม ของ
ท่าน ทำในใจแล้ว โดยแยบคาย ประพฤติ ซึ่งธรรม ย่อม
เป็นไป เพื่อความเจริญ.

อุภัยพากยปริวัตน์

ภาคที่ ๒

๒๓. ประโยคมคธตามสำนวนในชั้นหลัง ๆ มักตัดความที่ซ้ำกับประโยคต้น ๆ ออกเสีย คงไว้แต่คำที่ไม่ซ้ำ และคำที่ตัดออกแล้วเสียความ ดังนี้. กุโต อาคจฺฉสิ ? เจ้ามาแต่ไหน ? ชนปทโต ภนฺเต จากบ้านนอก พระผู้เจริญ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๔๒๑. เอโก ภิกฺขุ ญาโณทยาวาสํ คนฺตฺวา ทนฺธมิตฺตํ นาม เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมนฺเต นิสีทิ.

๔๒๒. อถ นํ เถโร "กุโต อาคโร' สิ อาวุโส' ติ ปุจฺฉิ. "สมฺโมหารามโต ภนฺเต' ติ.

๔๒๓. "กิมตฺถํ อิธา' คจฺฉสิ อาวุคส' ติ. "วสิตุํ ภนฺเต' ติ.

๔๒๔. "กึ ปโยชนํ ปสฺสนฺโต, อิธ วสิตุํ อิจฺฉสิ อาวุโส' ติ. "ตตฺถา' หํ ภนฺเต มหาเถรสฺส กิตฺตึ อสฺโสสึ 'มหาเถโร ติปิฏกธโร อตฺตโน สิสฺสานํ วิตฺถาเรน ตํ วาเจสี' ติ, อถา' หํ จินฺเตสึ 'มมา' ปิ อิธ วสโต มหาเถโร วาเจยฺย, เอว' มหํ อุคฺคเหตุํ ลภิสฺสามี' ติ, อิมํ โข อหํ ภนฺเต ปโยชนํ ปสฺสนฺโต อิธ วสิตุํ อิจฺฉามี' ติ.

๔๒๕. "โก นาม ตฺวํ อาวุโส' ติ. "วิธุโร ภนฺเต' ติ.

๔๒๖. "กติวสฺโส' สิ ตฺวํ วิธุรา' ติ. "ปญฺจวสฺโส' หํ ภนฺเต' ติ.

๔๒๗. "โก นาม เต อุปชฺฌาโย' ติ, "มิตฺตทูโร นาม เถโร ภนฺเต ' ติ.

๔๒๘. "สุทฺธิปณฺณํ เต อานีตนฺติ. "อาม ภนฺเต' ติ.

๔๒๙. "เตนหิ ตํ อาหรา' ติ. โส ตสฺส สุทฺธิปณฺณํ ทสฺเสสิ.

๔๓๐. เถโร ตํ โอโลเกตฺวา "เตนหิ ยถาสุขํ วสาหิ วิธุรา' ติ อาห.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๔๓๑. ลำดับนั้น พระเถระ สั่งแล้ว ซึ่งภิกษุ หนุ่ม รูปหนึ่ง ว่า "เจ้า จงไป, จงบอก แก่สุหทะ ว่า 'ท่าน จงปูลาดแล้ว ซึ่ง เสนาสนะ อันหนึ่ง แสดง (ให้) แก่ภิกษุ ผู้มาใหม่."

๔๓๒. ภิกษุ นั้น รับแล้ว ซึ่งคำ แห่งพระเถระ นั้น ว่า "อย่างนี้ ท่านผู้เจริญ" ไปแล้ว บอกแล้ว แก่สุหทภิกษุ.

๔๓๓. สุหทภิกษุ นั้น ปูลาดแล้ว ซึ่งเสนาสนะ มาแล้ว สู่สำนัก แห่งพระเถระ บอกแล้ว แก่ท่าน ว่า "เสนาสนะ อันข้าฯ ปูลาดแล้ว" ครั้นเมื่อคำว่า "ถ้าอย่างนั้น เจ้า จงนำไปแล้ว ซึ่งภิกษุ นี้ แสดง (ให้) ซึ่งเสนาสนะ" อันพระเถระ พูดแล้ว ได้ทำแล้ว อย่างนั้น.

๔๓๔. วิธุรภิกษุ ถามแล้ว ซึ่งสุหทภิกษุ ว่า "ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กติกา ในอาวาสนี้ มี (หรือ). "มีอยู่ ท่านผู้มีอายุ."

๔๓๕. "กติกา อะไร ท่านผู้มีอายุ ?" ครั้นเมื่อระฆัง ตีแล้ว ภิกษุ ท. ประชุมกันแล้ว นมัสการ ซึ่งพระรัตนตรัย ในพระวิหาร ในเช้าด้วย ในเย็นด้วย. ภิกษุ ท. ด้วย สามเณร ท. ด้วย ไปแล้ว สู่ที่บำรุง แห่งพระเถระ ฟัง ซึ่งโอวาท อันท่าน ให้แล้ว. ครั้นเมื่อวันธัมมัสสวนะ ถึงพร้อมแล้ว, คฤหัสถ์และ

บรรพชิต ท. ประชุมกันแล้ว ในโรงธรรม. ภิกษุ รูปหนึ่ง แสดง ซึ่งธรรม, ชนอันเหลือ ฟัง ซึ่งธรรมนั้น, ครั้นเมื่อวันอุโบสถ ถึงพร้อมแล้ว, ภิกษุ ท. ทั้งหมด ย่อมทำ ซึ่งอุโบสถ ครั้นเมื่อดิถีปวารณา ถึงพร้อมแล้ว, ย่อมทำ ซึ่งปวารณา. กติกา มีอย่างนี้เป็นต้น.

๔๓๖. ในเย็น วิธุรภิกษุ ไปแล้ว สู่สำนัก แห่งพระเถระ ขอแล้ว ซึ่งนิสสัย. พระเถระ ได้ให้แล้ว.

๔๓๗. จำเดิม แต่กาลนั้น วิธุรภิกษุ ได้ทำแล้ว ซึ่งอาจริยวัตร มีให้น้ำบ้วนปากเป็นต้น แก่พระเถระ.

๔๓๘. พระเถระ ยังความการุญ ให้เกิดแล้ว ในเธอ.

๔๓๙. เธอ เป็นที่รัก แม้แห่งภิกษุ ท. อื่น.

๔๔๐. เธอ เรียนอยู่ ซึ่งธรรมด้วย ซึ่งวินัยด้วย ในสำนัก แห่งพระเถระ ทุกวัน ๆ

๒๔. คำของผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ แม้คนเดียว ต้องใช้มัธยมบุรุษ พหุวจนะ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๔๔๑. เอกทิวสํ วิธุโร ภิกฺขุ เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา "กสฺส ปุตฺโต ภนฺเต อมฺหากํ สตฺถา' ติ ปุจฺฉิ. "กปิลวตฺถุสฺมึ สุทฺโธทนมหาราชสฺส อาวุโส' ติ.

๔๔๒. "กา ตสฺส มาตา ภนฺเต' ติ. "มายา เทวี อาวุโส' ติ.

๔๔๓. "กตรสฺมึ วสฺเส โส ชาโต ภนเต' ติ. "อิโต ปุพฺเพ ปญฺณรสวสฺสปญฺจสตาธิเกสุ ทฺวีสุ วสฺสสหสฺเสสุ อาวุโส' ติ. "กตมิยํ ภนฺเต ติถิยนฺ' ติ. "วิสาขปุณฺณมีทิวเส อาวุโส' ติ.

๔๔๔. "กตฺถ ภนฺเต' ติ. "กปิลวตฺถุสฺส จ เทวทหสฺส จ อนฺตรา ลุมฺพินิวเน อาวุดส' ติ.

๔๔๕. "กสฺมา ปน ภนฺเต เทวี อตฺตโน นิเวสเน น วิชายิ? ตํ เม การณํ ทสฺเสถา' ติ. "สา อาวุโส เทวี ปริปกฺกคพฺภา อตฺตโน นิวาสนฏฺฐานภูตํ เทวทหํ คนฺตุกามา, ราชานํ อาปุจฺฉิตฺวา ปริวาเรน คจฺฉนฺตี, ลุมฺพินิวนํ ปตฺวา, ตตฺถ กีฬิตุกามา ปาวิสิ, ตสฺสา กมฺมชวาตา จลึสุ, สา ตตฺถ วิชายี' ติ.

๔๔๖. "ตสฺส ทารกกาเล กึ นามํ กรึสุ ภนฺเต' ติ. "สิทฺธตฺโถ' ติ นามํ อาวุโส' ติ.

๔๔๗. "กติวสฺสานิโส คิหิภาเว จิโต ภนฺเต' ติ. "เอกูนตึส อาวุโส' ติ.

๔๔๘. "กึ นุ โข โส ภนฺเต ฆราวาสํ อชฺฌาวสนฺโต ทารภรณํ กโรติ อุทาหุ โน' ติ. "กโรติ อาวุโส' ติ.

๔๔๙. "กา ตสส เทวี ภนฺเต' ติ. "ยโสธรา นาม อาวุโส สุปฺปพุทฺธสฺส โกลิยสฺส ธีตา' ติ.

๔๕๐. "อตฺถิ ปน ภนฺเต ตสฺส ปุตฺโต' ติ. "อามาวุโส' ติ. "โก นาม โส ภนฺเต' ติ. "ราหุโล นามาวุโส' ติ.

๒๕. อาลปนะในภาษามคธ ในเวลาพูดกัน มักใช้ชุกชุมกว่าภาษาไทย ประโยคใดในภาษาไทย ไม่มีอาลปนะ ถ้าแปลเป็นมคธ ต้องลงอาลปนะในที่ควรลง.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๔๕๑. พระองค์ ปรารภ ซึ่งอะไร (จึง) ละเสียแล้ว ซึ่งสมบัติ ผนวชแล้ว ? ซึ่งชราพยาธิมรณะ ท.

๔๕๒. ปรารภอย่างไร ? ปรารภอย่างนี้ว่า "ชน ท. ทั้งปวง มีชราพยาธิมรณะเป็นธรรม (แต่) เกลียด ซึ่งมัน ท. ประมาทอยู่ ข้อนั้น ไม่สมควร แก่เรา, ควร อันเรา แสวงหา ซึ่งอุบายเครื่องพ้น จากมัน ท.

๔๕๓. เพราะเหตุไร ท่าน ไม่เป็นคฤหัสถ์ แสดงหา ? ท่านไม่อาจ. เพราะอะไร (จึง) ไม่อาจ ? เพราะความที่แห่งฆราวาส เป็นสถานที่ตั้งแห่งความเมา.

๔๕๔. จำเดิมแต่กาลแห่งพระองค์ผนวชแล้ว ครั้นเมื่อกาล เท่าไรล่วงแล้ว พระองค์ ตรัสรู้แล้ว ซึ่งพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ? ครั้นเมื่อปี ท. ๖ ล่วงไปแล้ว.

๔๕๕. ในระหว่างนี้ พระองค์ ได้ทำแล้ว ซึ่งอะไร ? ขอ ท่าน ท. จงสำแดง แก่ข้าฯ พระองค์ ตั้งแล้ว ซึ่งความเพียร.

๔๕๖. พระองค์ ตรัสรู้แล้ว ในดิถี อะไร ? ในวิสาขบุรณมี.

๔๕๗. ในที่ไหน ? ที่โคนแห่งไม้อัสสัตถะใกล้ฝั่ง แห่งแม่น้ำเนรัญชรา.

๔๕๘. พระองค์ ตรัสรู้แล้ว ทรงทำแล้ว ซึ่งอะไร อื่นอีก ? พระองค์

เที่ยวไป ในประเทศ ท. นั้น ๆ แสดงแล้ว ซึ่งธรรม แก่ชน ท. อนุญาตแล้ว ซึ่งอุปสมบท แก่เขา ท. ผู้ขออยู่ ให้แล้ว ซึ่ง โอวาท แก่คฤหัสถ์ ท. ประดิษฐานแล้ว ซึ่งพระศาสนา.

๔๕๙. พระองค์ทรงแสดงแล้ว ซึ่งธรรม แก่ใคร ก่อน, ใคร เป็น สาวก ที่ต้น ของพระองค์ ? พระองค์ แสดงแล้ว ซึ่งธรรม แก่ภิกษุ ท. ๕. มี พระโกณฑัญญะเป็นต้น, ในเธอ ท. พระ โกณฑิญญะ เป็น สาวก ที่ต้น ของพระองค์.

๔๖๐. พระองค์ ประดิษฐานแล้ว ซึ่งพระศาสนา ในที่ไหน ก่อน ? ในกรุงราชคฤห์.

๒๖. กิริยาที่ลง ตฺวา ปัจจัย ใช้หมายเหตุก็ได้ แต่ต้องมุ่ง เอาตัวประธาน ต่างจากตัวประธานของกิริยาอาขยาต ดังนี้: สีหํ ทิสฺวา ภยํ อุปฺปชฺชติ. ความกลัวเกิดขึ้น เหตุเห็น ซึ่งราชสีห์.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๔๖๑. "โพธิโต ปฏฺฐาย กติ วสฺสานิ โส อฏฺฐาสิ ภนฺเต' ติ. ปญฺจจตฺตาฬีสํ อาวุโส' ติ.

๔๖๒. "กตฺถ โส ปรินิพฺพุโต ภนเต' ติ. "กุสินารายํ สาลวเน อาวุโส' ติ.

๔๖๓. "กตมิยํ ภนฺเต ติถิยนฺ' ติ. "วิสาขปุณฺณมิยํ อาวุโส' ติ.

๔๖๔. "กิตฺตกํ ปน ภนฺเต ตสฺส อายุปฺปมาณนฺ' ติ. "นนุ อาวุโส

มยา วุตฺตํ "เอกูนตึส วสฺสานิ คิหิภาเว ฐตฺวา สมฺปตฺตึ ปหาย ปพฺพชิตฺวา ฉพฺพสฺสานิ ปธานํ ปทหิตฺวา อภิสมฺพุชฺฌิตฺวา ปญฺจจตฺตาฬีส วสฺสานิ อฏฺฐาสิ? ตานิ วสฺสานิ เอกชฺฌํ อภิสญฺญูหิตฺวา อสีติวสฺสานี' ติ.

๔๖๕. "ตโต ปฏฺฐาย ยาวชฺชตนา กติวสฺสานิ อติกฺกนฺตานิ ภนฺเต' ติ. "ปญฺจตฺตึสวสฺสุตฺตรจตฺสฺสตาธิกานิ เทฺว วสฺสสหสฺสานิ อาวุโส' ติ.

๕๖๖. ตสฺมึ ปรินิพฺพุเต เก ตสฺส สรีรชฺฌาปนกิจฺจํ อกํสุ ภนฺเต' ติ. "โกสินารกา มลฺลา อาวุโส' ติ.

๔๖๗. "อตฺถิ ปนสฺส ภนฺเต ตโต อวสิฏฺฐา ธาตุโย' ติ. "อามาวุโส' ติ.

๔๖๘. "กึ ปน ภนฺเต โกสินารกา มลฺลาเยว อคฺคเหสุํ อุทาหุ อญฺเญสํปิ วิภชึสู' ติ. "ปุพฺเพ เต อาวุโส อทาตุกามา ปจฺฉา วิภชึสู' ติ.

๔๖๙. "กสฺมา ปน ภนฺเต วิภชึสู' ติ. "อชาตสตฺตุราชาทโย อาวุโส ราชาโน ธาตุโย ยาจิตุํ เตสํ สนฺติกํ ทูเต ปาเหสุํ, เตสุ อเทนฺเตสุ, สพฺเพ สงฺคามํ กตฺตุกามา อเหสุํ, โทโณ นาม พฺราหฺมโณ เต สญฺญาเปตฺวา เตสํ สมกํ สมกํ ภาคํ วิภชาเปสี' ติ.

๔๗๐. "กตฺถ ปน ภนฺเต ธาตุโย คเหตฺวา ฐเปสุนฺ' ติ. เจติเยสุ อาวุโส' ติ.

๒๗. นามนาม ที่เป็นเอกวจนะหลายศัพท์ ถ้ามีความรวมกัน เช่น ชายกับหญิงเป็นต้น ต้องใช้ จ ศัพท์กำกับ ศัพท์เหล่านั้น คุณนามก็ดี กิริยาก็ดี ของนามนามเหล่านั้น ใช้เป็นพหุวจนะ โดยมากดังนี้ : เทสนาวสาเน กุมารโก จ กุมาริกา จ โสตาปนฺนา อเหสุํ. ในกาลเป็นที่จบแห่งเทศนา กุมารด้วย กุมารีด้วย ได้เป็นโสดาบันแล้ว.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๔๗๑. เธอถามแล้ว ซึ่งพระเถระ ยิ่งแต่นั้น ว่า สังคายนา ที่แรก ทำแล้วเมื่อไร ? เมื่อพระผู้มีพระภาค นิพพานแล้ว สิ้น ๓ เดือน.

๔๗๒. สังคายนา ที่แรกนั้น อันใครทำแล้ว ? อันพระอรหันต์ ท. ๕๐๐

๔๗๓. ทำแล้ว ในที่ไหน ? ที่กรุงราชคฤห์.

๔๗๔. ใคร เป็นประธาน ในสังคายนานั้น ? พระมหากัสสปเถระด้วย พระอุบาลีเถระด้วย พระอานนทเถระด้วย ได้เป็นประธานแล้วในสังคายนานั้น.

๔๗๕. ใคร ชวนแล้ว ซึ่งพระอรหันต์ ท. นั้น เพื่ออันทำ ซึ่งสังคายนานั้น ? พระมหากัสสปเถระ.

๔๗๖. ท่านปรารภแล้ว ซึ่งอะไร (จึง) ชวนแล้ว ? ท่าน ปรารภซึ่งคำของบรรพชิตแก่ ชื่อ สุภัททะ.

๔๗๗. เธอ ว่าแล้ว อย่างไร ? เมื่อพระผู้มีพระภาค นิพพานแล้ว ๗ วัน พระมหากัสสปเถระ ยังไม่ทราบ ซึ่งความนั้น (จึง) มาแล้ว จากเมืองปาวา กับ ด้วยภิกษุ ท. มาก เพื่อจะเห็น

พระผู้มีพระภาค เห็นแล้ว ซึ่งอาชีวก คนหนึ่ง ในระหว่างทาง ถามแล้ว ว่า "ผู้มีอายุ ท่านรู้ ซึ่งข่าว ของพระศาสดา หรือ ?" อาชีวกนั้น บอกแล้ว ว่า "ผู้มีอายุ พระศาสดา ของท่าน ท. ปรินิพพานเสียแล้ว ๗ วัน." ภิกษุ ท. ผู้ปุถุชน ได้ฟังแล้ว ซึ่งความนั้น ร้องไห้แล้ว คร่ำครวญแล้ว. ใน เธอ ท. บรรพชิตแก่ ชื่อสุภัททะ มีอยู่ องค์หนึ่ง, เธอ ห้าม เสียแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. นั้น ว่า "ผู้มีอายุ อย่าเลย, ท่าน ท. อย่าร้องไห้เลย, ท่าน ท. อย่าคร่ำครวญเลย, เมื่อพระศาสดา ยังอยู่, เรา ท. ไม่อาจ เพื่อจะทำ ซึ่งกรรม อันพระองค์ ห้ามแล้ว, เดี๋ยวนี้ เรา ท. ครั้นเมื่อพระองค์ ปรินิพพานแล้ว ปรารถนา เพื่อจะทำ ซึ่งสิ่งใด (ก็) จงทำ ซึ่งสิ่งนั้น." พระ มหากัสสปเถระ ปรารภ ซึ่งคำ ของบรรพชิตแก่นี้ (จึง) ชัก ชวนแล้ว ซึ่งพระอรหันต์ ท. เหล่านั้น เพื่อจะทำซึ่งสังคายนา.

๔๗๘. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระอรหันต์ ท. นั้น ทำแล้ว ซึ่งสังคายนา อย่างไร ? พระอรหันต์ ท. นั้น ปรุชุมพร้อม ในที่แห่งหนึ่ง ครั้งนั้น พระมหากัสสปเถระ ถามแล้ว ซึ่งวินัย กะพระอุบาลี เถระ, ครั้นเมื่อวินัย อันท่าน วิสัชนาแล้ว, ถามแล้ว ซึ่ง ธรรม กะพระอานนทเถระ. ท่าน วิสัชนาแล้ว ซึ่งธรรมนั้น, พระ เถระ ท. นั้น ร้อยกรองแล้ว ซึ่งธรรมด้วย ซึ่งวินัยด้วย นั้น ตามนัยอันพระเถระ ท. ๒ กล่าวแล้ว ตั้งไว้แล้ว ให้เป็นแบบ.

๔๗๙. ใคร ได้เป็นผู้อุปการะ ของพระเถระ ท. เหล่านั้น ? ได้ยินว่า พระเจ้าอชาตศัตรู.
๔๘๐. สังคายนา นั้น ทำแล้ว โดยกาล เท่าใด ? โดยเดือน ท. ๗.

๒๘. ถ้าคุณนาม ที่เกี่ยวด้วยกิริยาว่ามี ว่าเป็น หลายบท เรียงไว้หน้ากิริยานั้นแต่บทเดียว เหลือนั้นเรียงไว้หลังกิริยา ดังนี้: เตน โข ปน สมเยน เวสาลี สุภิกฺขา โหติ สุสสฺสา สุลภ-ปิณฺฑา. ก็ โดยสมัยนั้นแล เมืองไพศาลี เป็นเมืองมีภิกษาดี มีข้าวกล้างาม มีก้อนข้าวหาได้โดยง่าย.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๔๘๑. "กิตฺตกา ปน ภนฺเต ภควโต สาวกา เตสุ เตสุ คุเณสุ เตน ปสฏฺฐา' ติ. "เอกจตฺตาฬีสํ อาวุโส' ติ.
๔๘๒. "เตสํ นามานิ โสตุํ อิจฺฉามิ ภนฺเต, สาธุ เม ภนฺเต กเถถา' ติ. "เตนหิ สุโณหิ, กเถสฺสามิ: อญฺญาโกณฺฑญฺญตฺเถโร เตสํ ปาโมกฺโข อโหสี' ติ.
๔๘๓. "นนุ โส ภนฺเต ปุพฺเพ ตุมฺเหหิ 'โกณฺฑญฺโญ' ติ กถิโต, อถ กสฺมา "อญฺญาโกณฺฑญฺโญ' ติ กเถถ ? กึ โส เทฺว นามานิ อลตฺถา' ติ. "ปุพฺเพ โส อาวุโส 'โกณฺฑญฺโญ' 9b ปญฺญายิ; ยทา โส ธมฺมํ ปฏิวิชฺฌิ; ตทา ภควา ' อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑญฺโญ' ติ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ, ตโต ปฏฺฐาย

โส 'อญฺญาโกณฺฑญฺโญ' ติ ปญฺญายี' ติ.

๔๘๔. "กตรสฺมา กุลา โส ปพฺพชิโต ภนฺเต' ติ. "พฺราหฺมณกุลา อาวุดส' ติ.

๔๘๕. "เกน ภนฺเต การเณนา' ติ. "ปุพฺเพ โส อาวุโส พฺราหฺมโณ หุตฺวา ติณฺณํ เวทานํ ปารํ ปตฺวา, สตฺตริ มาตุ กุจฺฉิโต นิกฺขนฺเต, ตสฺส ทฺวตฺตึสมหาปุริสลกฺขณานิ ทิสฺวา 'สจายํ อคารํ อชฺฌาวสิสฺสติ, ราชา ภวิสฺสติ จกฺกวตฺติ, สเจ ปพฺพชิสฺสติ, โลเก อรหํ ภวิสฺสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ' ติ พฺราหฺมณ-มนฺเต อาคตนเยน สนฺนิฏฺฐานํ กตฺวา, ตสฺมึ ปพฺพชิเต, 'ภทฺทิเยน จ วปฺเปน จ มหานาเมน จ อสฺสชินา จา' ติ จตูหิ พฺราหฺมเณหิ สทฺธึ อนุปพฺพชิตฺวา ทุกฺกรกิริยากรณกาเล ตํ อุปฏฺฐหิตฺวา, ตสฺมึ ทุกฺกรกิริยํ วิชหนฺเต, ตโต อปกมฺม พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย วิหรนฺโต, ตสฺมึ สมฺโพธึ ปตฺวา ตสฺส สนฺติกํ อาคนฺตฺวา ปฐมเทสนํ กเถนฺเต, โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา อปรํปิ เทสนํ สุตฺวา อรหตฺเต ปติฏฺฐหี' ติ.

๔๘๖. "กติรสฺมึ ภนฺเต คุเณ โส สตฺถารา ปสฏฺโฐ' ติ. "สพฺพปฐมสาวกภาเว อาวุโส' ติ.

๔๘๗. "โก ปน ภนฺเต ธมฺโม ตสฺส สหายเกหิ เถเรหิ อธิคโต' ติ "อรหตฺตํ อาวุโส' ติ.

๔๘๘. "กึ ปน โส ภนฺเต ภควโต ปรินิพฺพานกาลโต ปุเร ปรินิพฺพายิ อุทาหุ ปจฺฉา' ติ. "ปุเร อาวุโส' ติ.

๒๙. คุณนามหรือกิริยาของนาม ที่รู้กันได้โดยง่าย จะเขียนแต่คุณนามหรือกิริยาเท่านั้น จะไม่เขียนนามด้วยก็ได้ ดังนี้ ปุพฺเพ โข กุมาร มนุสฺสา ทีฆายุกา ดูก่อนกุมาร มนุษย์ ท. ในก่อนแล มีอายุยืน, อตีเต พาราณสิยํ พฺรหฺมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต ในกาลล่วงแล้ว ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ ให้ทำอยู่ ซึ่งราชกิจ ในเมืองพาราณสี, สิสฺโส อาจริยํ อุปสงฺกมิตฺวา 'อิมํ ปณฺณํ วาเจหี' ติ วุตฺเต, ตํ วิวริตฺวา วาเจสิ. ศิษย์ เข้าไปใกล้แล้ว ซึ่งอาจารย์, ครั้นเมื่อคำว่า "เจ้าจงอ่าน ซึ่งหนังสือ นี้ อันอาจารย์ พูดแล้ว, เปิดอ่านแล้ว ซึ่งหนังสือนั้น."

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๔๘๙. ขอท่าน ท. จงสำแดง ซึ่งคุณ ของพระเถระ แม้อื่นอีก แก่ข้าฯ พระอุรุเวลกัสสปเถระ ได้เป็นผู้อันพระศาสดาสรรเสริญแล้ว ในเพราะความเป็นผู้มีบริวารมาก.

๔๙๐. บริวาร ของท่าน เท่าไร ? ร้อย แห่งภิกษุ ท. ห้า เป็นบริวารของท่าน, ของพระนทีกัสสปเถระ ผู้น้องชายกลาง ของท่าน ร้อย แห่งภิกษุ ท. สาม, ของพระคยากัสสปเถระ ผู้น้องน้อยที่สุด ของท่าน ร้อย แห่งภิกษุ ท. สอง, เพราะรวม ซึ่งร้อย ท. นั้น ทั้งหมด เป็น พันแห่งภิกษุ.

๔๙๑. ในก่อน แต่กาล แห่งท่าน บวชแล้ว ในธรรมวินัย อันนี้ ท่าน ได้เป็น ใคร แล้ว ? เป็นชฎิล ท.

๔๙๒. ท่าน อยู่แล้ว ในที่ไหน ? ท่าน ทำแล้ว ซึ่งอาศรม ในอุรุเวลา

(ประเทศ) สำเร็จแล้ว ซึ่งความอยู่ ในที่นั้น.

๔๙๓. เพราะเหตุอะไร ท่าน บวชแล้ว ในธรรมวินัย อันนี้ ? เพราะความเลื่อมใส ในปาฏิหาริย์ ของพระผู้มีพระภาค.

๔๙๔. พระผู้มีพระภาค ได้สำแดงแล้ว ซึ่งปาฏิหาริย์ อะไร แก่ท่าน ? ซึ่งปาฏิหาริย์ต่าง ๆ มีทรมานนาคเป็นต้น มีจงกรมในน้ำเป็นที่สุด.

๔๙๕. ในกาลนั้น บริวาร ท. ของท่าน ได้มีแล้ว หรือ, หรือว่า ท่านได้แล้ว ซึ่งบริวาร ในกาล แห่งท่าน บวชแล้ว ? บริวาร ท. ของท่าน ได้มีแล้ว (แต่) ในกาลนั้น.

๔๙๖. บริวาร ท. ของท่าน บวชแล้ว พร้อม กับท่านหรือ ? เออ.

๔๙๗. ธรรมวิเศษ อะไร อันท่าน ท. ถึงทับแล้ว ? พระอรหัต.

๔๙๘. ท่าน ท. ถึงแล้ว ซึ่งพระอรหัตนั้น ในขณะเดียวกัน หรือ, หรือว่า ในขณะต่าง ๆ กัน ? ในขณะเดียวกัน.

๔๙๙. ท่าน ท. ฟังแล้ว ซึ่งเทศนา ชื่อ อะไร (จึง) ถึงแล้ว ซึ่งพระอรหัต นั้น ? ชื่อ อาทิตตปริยาย.

๕๐๐. ท่าน นิพพานแล้ว ในก่อน แต่กาลเป็นที่นิพพาน ของพระผู้มีพระภาค หรือ ? เออ.

๓๐. กิริยาอาขยาตในท้องนิทานใช้ ๒ วิภัตติคือ วตฺตมานา ๑ อชฺชตฺตนี ๑ แต่ใช้อชฺชตฺตนี มากกว่าวตฺตมานา ดังนี้ : เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต.

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาค พุทธเจ้า เสด็จอยู่ ที่เขาคิชฌกูก ใกล้กรุงราชคฤห์. อถโข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ. ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกแล้ว ซึ่งภิกษุ ท. อถโข สามเณรานํ เอตทโหสิ "กติ นุโข อมฺหากํ สิกฺขาปทานิ, กตฺถ จ อมฺเหหิ สิกฺขิตพฺพนฺติ. ครั้งนั้นแล ข้อนี้ได้มีแล้ว แก่สามเณร ท. ว่า "สิกขาบท ท. ของเรา ท. เท่าไร หนอแล ? อนึ่ง เรา ท. ต้องศึกษา ในข้อไหน ?"

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๕๐๑. "สาธุ เม ภนฺเต อปรสฺสาปิ เถรสฺส คุณํ ทสฺเสถา' ติ.
"สารีปุตฺตตฺเถโร อาวุโส มหาปญฺญภาเว สตฺถารา ปสฏฺโฐ อโหสิ, โมคฺคลฺลานตฺเถโร มหิทฺธิกภาเว' ติ.

๕๐๒. "กึ เต อญฺญมญฺญสฺส ภาตโร โหนฺติ ภนฌต' ติ. "นาวุโส, เต ปน อญฺญมญฺญสฺส สหายกา' ติ.

๕๐๓. "กตรสฺมึ ภนฺเต กุเล สารีปุตฺตตฺเถโร ชาโต, โก ตสฺส ปิตา, กา จ มาตา' ติ. "วงฺคนฺตพฺราหฺมณกุเล อาวุโส ชาโต เสฺวว ปิตา, สารี นาม พฺราหฺมณี มาตา' ติ.

๕๐๔. "กินฺติ โส ทารกกาเล ปญฺญายี' ติ. อุปติสฺโส' ติ อาวุโส' ติ.

๕๐๕. "โก ปน ภนฺเต มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรสฺส ปิตา, กา จ มาตา' ติ. "โกลิตคาเม อาวุโส เชฏฺฐพฺราหฺมโณ ปิตา, โมคฺคลฺลี นาม พฺราหฺมณี มาตา' ติ.

๕๐๖. "โก นาม ภนฺเต เถรสฺส ปิตา' ติ. "ตสฺส นามํ น ปญฺญายติ อาวุโส' ติ.

๕๐๗. กินฺติ ปน ภนฺเต ทารกกาเล เถรํ สญฺชานึสู' ติ. "โกลิโต' ติ อาวุโส' ติ.

๕๐๘. "กินฺเต อารพฺภ เคหโต นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชึสุ ภนฺเต' ติ. "โมกฺขธมฺมํ อาวุโส' ติ.

๕๐๙. "วิตฺถาเรน เตสํ ปวตฺตึ โสตุํ อิจฺฉามิ ภนฺเต' ติ.

๕๑๐. เต กิร อาวุโส คิหิกาเล สหายกา หุตฺวา เอกทิวสํ ราชคเห คิรคฺคสมชฺชํ ปสฺสนฺตา, 'กินฺโน โอโลกเนน, วสฺสเต อปฺปตฺเต อิเม มริสฺสนฺตี' ติ จินฺเตสุํ. เตสํ เอวํ จินฺตยนฺตานํ สํเวโค อุปฺปชฺชิ. ตโต เต สหายกา 'อมฺเหหิ ปพฺพชิตฺวา โมกฺขธมฺมํ ปริเยสิตุํ วฏฺฏตี' ติ อญฺญมญฺญํ มนฺเตตฺวา สมานจฺฉนฺทา หุตฺวา อตฺตโน ปริวาเรหิ สทฺธึ สญฺชยสฺส นาม ปริพฺพาชกสฺส สนฺติเก ปพฺพชึสุ. เต สพฺพํ สญฺชยสฺส ลทฺธึ อุคฺคเหตฺวา นิสฺสารกภาวํ ญตฺวา "อมฺเหสุ โย ปฐมํ โมกฺขธมฺมํ อธิคจฺฉติ, โส อิตรสฺส อาโรเจตู' ติ อญฺญมญฺญํ กติกํ กรึสุ, เอทิวสํ โส อิตรสฺส อาโรเจตู' ติ อญฺญมญฺญํ กติกํ กรึสุ, เอกทิวสํ อุปติสฺโส ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ อสฺสชิตฺเถรํ ทิสฺวา อิริยาปเถสุ ปสีทิตฺวา 'วิปฺปสนฺนานิ โข เต อาวุโส อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ, กํสิ อาวุโส อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โก วา เต สตฺถา, กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสี' ติ ปุจฺฉิตฺวา อมฺหากํ ภควโต สาวกภาวํ

ณตฺวา ธมฺมํ เทเสตุํ เถรํ ยาจิตฺวา, ธมฺเม เทสิยมาเน, โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา ปริพฺพาชการามํ อาคนฺตฺวา โกลิตสฺส ปวตฺตึ อาโรเจตฺวา ตญฺเญว ธมฺมํ เทเสสิ. โสปิ ตํ สุตฺวา โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐหิ. เต สปริวารา สญฺชยสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อาปุจฺฉิตฺวา เวฬุวนํ คนฺตฺวา ภควโต สนฺติเก ลทฺธูปสมฺปทา เตน ทินฺโนวาทํ สุตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณึสู' ติ.

๕๑๑. "กึ ปน ภนฺเต เอกกฺขเณเยว อรหตฺตํ ปาปุณึสุ อุทาหุ นานามขเณ' ติ. "นานาขเณ อาวุโส' ติ.

๕๑๒. "เก ปน ภนฺเต ปฐมํ อรหตฺตํ ปาปุณึสู' ติ. "เตสํ ปริวารา, ตโต มหาโมคฺคลฺลานตฺเถโร, ตโต สารีปุตฺตตฺเถโร' ติ.

๔๑๓. "กึ ปน ภนฺเต สารีปุตฺตตฺเถโร จ โมคฺคลฺลานตฺเถฌร จ ภคโต ปรินิพฺพานกาลโต ปุพฺเพ ปรินิพฺพายึสุ อุทาหู ปจฺฉา' ติ. ปุพฺเพ อาวุโส' ติ.

๓๑. คุณนามก็ดี นามนามที่ใช้เป็นคุณนามก็ดี ที่เข้ากับ กิริยาว่ามี ว่าเป็น ซึ่งประกอบ ตุํ ปัจจัย ใช้ ปฐมาวิภัตติบ้าง ใช้ ตติยาวิภัตติ บ้าง ดังนี้: นายํ ปาโป โหตุํ อรหติ ผู้นี้ ไม่ควร เป็นคนชั่ว, ปมตฺเตน ภวิตุํ น วฏฺฏติ ไม่ควร เป็นคน ประมาท.

๓๒. ภาวตัทธิต เข้าสมาสกับศัพท์อื่น เอาภาวะออกเสีย

ก็ได้ ดังนี้: สตฺถุ นิสินฺนตฺถาย มชฺเฌ อาสนํ ปญฺญาเปสิ เขาปูแล้ว ซึ่งอาสนะ ในท่ามกลาง เพื่อความเป็นที่นั่งแห่ง พระศาสดา.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๕๑๔. ขอ ท่าน ท. จงแสดง ซึ่งคุณ แห่งพระเถระ แม้อื่น แก่ข้าพเจ้า อีก. พระมหากัสสปเถระ ได้เป็นผู้ อันพระศาสดาสรรเสริญแล้ว ในเพราะคุณคือธุดงค์.

๕๑๕. ท่านเป็นบุตร ของใคร ? ของกบิลพราหมณ์ ในบ้าน ชื่อมหาติตถะ ในแว่นแคว้น มคธ.

๕๑๖. มารดา ของท่าน ชื่ออะไร ? ชื่อของมารดา ของท่าน ไม่ปรากฏ.

๕๑๗. ในกาลเป็นคฤหัสถ์ ท่าน ชื่อไร ? ชื่อ ปิปผลิมาณพ.

๕๑๘. ท่าน ปรารภ ซึ่งเหตุอะไร ? บวชแล้ว. ซึ่งการงาน ของท่านอันยังทุกข์ ให้เกิดแก่ผู้อื่น.

๕๑๙. ข้าฯ อยากเพื่อจะฟังซึ่งเรื่อง ของท่าน โดยพิสดาร.

๕๒๐. ได้ยินว่า ครั้นเมื่อท่าน ถึงวัยแล้ว มารดาบิดา ท. นำมาแล้ว ซึ่งธิดา แห่งพราหมณ์ โกพิยโคตร ในสาคลนคร ในแว่นแคว้นมคธ ชื่อว่าภัททกาปิลานี เพื่อความเป็นภริยาของท่าน โดยความไม่ปรารถนา ของท่าน, แม้นาง (ก็) ไม่ปรารถนา เพื่อจะเป็นภริยา ของท่าน, ก็แต่ว่า มารดาบิดา ท. ของนาง ให้แล้ว ซึ่งนาง แก่มารดาบิดา ท. ของท่าน. ท่าน ท. ๒ แม้อยู่ ในเรือนเดียวกัน ไม่ได้สำเร็จ

แล้ว ซึ่งความอยู่ร่วมกัน. เมื่อมารดาบิดา ท. ตายแล้ว, ท่าน ปกครอง ซึ่งสมบัติ ทั้งสิ้น ในเรือน. วันหนึ่ง ท่าน ดูอยู่ ซึ่งการงาน ในนา, เห็นแล้ว ซึ่งนก ท. มีกาเป็นต้น จิกขึ้น (ยกขึ้น) ซึ่งสัตว์น้อย ท. มีไส้เดือนเป็นต้น ใน รอย ท. แห่งไถ กินอยู่, สำคัญอยู่ว่า "สัตว์ ท. เหล่านี้ ถึง ซึ่งความพินาศ เพราะการงาน ของเรา, เมื่อเป็นอย่างนี้ บาป จักมี แก่เรา" (จึง) เบื่อหน่ายแล้ว ละแล้ว ซึ่ง สมบัติ ทั้งสิ้น บวชแล้ว จำเพาะ ซึ่งพระอรหันต์ ท. ใน โลก. ท่าน เที่ยวมา โดยลำดับ เห็นแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระ-ภาค ประทับแล้ว ที่โคน แห่งต้นพหุปุตตกนิโครธ (จึง) เข้าไปใกล้แล้ว ซึ่งพระองค์. พระผู้มีพระภาค ประทานแล้ว ซึ่งโอวาท, อนุญาตแล้ว ซึ่งอุปสัมปทา ในศาสนา นี้ แก่ ท่าน. ท่าน ตั้งอยู่แล้ว ในโอวาท อันพระศาสดา ประทาน แล้ว ถึงแล้ว ซึ่งพระอรหัต. คำ ต่อไปนี้ อันเรา เล่า แล้ว แก่ท่าน ในหนหลัง.

๓๓. คำพูดที่ใช้มัธยมบุรุษ ในความเคารพ จะใช้ประถม-บุรุษ เอกวจนะก็ได้ ดังนี้: สาธุ เม ภนฺเต ภควา สงฺขิตเตน ธมฺมํ เทเสตุ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค จง ทรงแสดงธรรม แก่ข้าพระองค์โดยย่อ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นไทย

๕๒๑. "สาธุ เม ภนฺเต อปรสฺสาปิ เถรสฺส คุรํ ปกาเสถา' ติ. "มหากจฺจายนตฺเถโร อาวุโส สตฺถารา 'สงฺขิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชนฺตานํ สาวกานํ อคฺโค' ติ ปสฏฺโฐ' ติ.

๕๒๒. "กสฺส ปุตฺโต ภนฺเต'ติ. "อุชฺเชนิยํ ปุโรหิตสฺส อาวุโส' ติ.

๕๒๓. "คิหิกาเล กินฺติ นํ สญฺชานึสุ ภนฺเต' ติ. "นามวเสน 'กาญฺจโน' ติ จ โคตฺตวเสน 'กจฺจายโน' ติ จ อาวุโส' ติ.

๕๒๔. กถํ ตสฺส ปพฺพชฺชา ภนฺเต' ติ. "จณฺฑปฺปชฺโชโต อาวุโส ราชา ตสฺส ปิตุ อจฺจเยน ปุโรหิตฏฺฐานํ อทาสิ. ราชา พุทฺธสฺส อุปฺปนฺนภาวํ สุตฺวา อมจฺเจ สนฺนิปาเตตฺวา ปุจฺฉิ 'พุทฺโธ ภเณ โลเก อุปฺปนฺโน, โก ตํ อาเนตุํ สกฺขิสฺสตี' ติ. เต เอวมาหํสุ 'เทว อญฺโญ ทสพลํ อาเนตุํ สมตฺโถ นาม นตฺถิ, กจฺจายโน อาจริโย ว สมตฺโถ, ตํ เทโว ปหิณตู' ติ. โส ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา 'พฺราหฺมณ ทสพลสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา ตํ อาเนหี' ติ อาห. 'สเจ ปพฺพชิตุํ ลภิสฺสามิ คมิสฺสามิ เทวา' ติ. ราชา 'สาธู' ติ สมฺปฏิจฺฉิ. โส สตฺตหิ ชเนหิ สทฺธึ สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ. อถสฺส สตฺถา ธมฺมํ เทเสสิ. เทสนาปริโยสาเน สตฺตหิ ชเนหิ สทฺธึ อรหตฺตํ ปาปุณิ. สตฺถา 'เอถ ภิกฺขโว' ติ เนสํ อุปสมฺปทํ อนุญฺญาสิ. เอวํ ตสฺส ปพฺพชฺชา' ติ.

๕๒๕. "กึ โส ปพฺพชิตฺวา สตฺถารํ อุชฺเชนึ อาเนสี' ติ. "โส สตฺถารํ อุชฺเชนึ คนฺตุํ ยาจิ. สตฺถา ปน สยํ อคนฺตฺวา ตํเยว ปหิณิ. โส สตฺถารํ อาปุจฺฉิตฺวา อตฺตนา สห อาคเตเหว สตฺตหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ อุชฺเชนึ คนฺตฺวา ราชานํ ปสาเทสี' ติ.

ประโยคเหล่านี้ ผู้เรียนจงแปลเป็นมคธ

๕๒๖. ขอ พระเถระ จงประกาศ ซึ่งคุณ ของพระเถระ แม้อื่น แก่ข้า ฯ. พระปุณณัตเถระ ผู้บุตรแห่งนางมันตานี อันพระ-ศาสดาสรรเสริญ ว่า เป็นยอด ของสาวก ท. ผู้ธรรมกถึก.

๕๒๗. ความเป็นไป ของท่าน อย่างไร ? ท่าน เกิดแล้ว ในตระกูล แห่งพราหมณมหาศาล ในบ้านพราหมณ์ แห่งหนึ่ง อันไม่ไกล แต่กรุงกบิลพัสดุ์, ท่าน เป็น ภาคิเนยยะ ของพระ-อัญญาโกณฑัญญเถระ. ครั้นเมื่อพระศาสดา เสด็จอยู่ ใน กรุงราชคฤห์, พระเถระ ผู้ลุง มาแล้ว สู่กรุงกบิลพัสดุ์, ยังท่าน ให้บวชแล้ว, กลับไป สู่สำนัก แห่งพระศาสดา. ท่าน ไม่ไปแล้ว กับลุง ของท่าน คิดแล้ว ว่า "เรา จัก ยังกิจ แห่งบรรพชิต ของเรา ให้ถึง ซึ่งที่สุดแล้ว (จึง) ไป สู่ สำนัก แห่งพระศาสดา; อยู่แล้ว ในกรุงกบิลพัสดุ์ นั้นนั่น-เทียว, ยังวิปัสสนา ให้เจริญแล้ว, ถึงแล้ว ซึ่งพระอรหัต, ไปแล้ว สู่สำนัก แห่งพระศาสดา ในภายหลัง.

๕๒๘. ข้า ฯ เป็นผู้ใคร่ เพื่อจะฟัง ซึ่งเกียรติ ของพระเถระ แม้อื่นอีก.

ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง.

๕๒๙. พระกาฬุทายี อันพระศาสดา สรรเสริญแล้ว ว่าเป็นยอด ของสาวก ท. ผู้ยังตระกูล ให้เลื่อมใส.

๕๓๐. ความเป็นไป ของท่าน อย่างไร ? ท่านเกิดแล้ว ในตระกูล แห่งอมาตย์ ในกรุงกบิลพัสดุ์ ในวัน แห่งพระศาสดา ประสูติแล้ว บิดา ของท่าน ถวายแล้ว ซึ่งท่าน แก่พระศาสดา เพื่อประโยชน์ แก่ความเป็นบริวาร ในกาลแห่งท่านเป็นทารก ท่าน ได้ (เคย) เล่นแล้ว กับพระศาสดา, เหตุนั้น ท่าน ได้เป็น ผู้มีความคุ้นเคยแล้ว ในพระองค์, ครั้นเมื่อพระศาสดา เสด็จออก ทรงผนวชแล้ว ถึงแล้ว ซึ่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ, มีธรรมจักรอันให้เป็นไปแล้ว เสด็จมาแล้ว โดยลำดับ ประทับอยู่แล้ว ในกรุงราชคฤห์; พระราชาสุทโธทนะ ทรงทราบแล้ว ซึ่งข่าวนั้น ทรงส่งไปแล้ว ซึ่งท่าน เพื่ออันนำมา ซึ่งพระศาสดา สู่กรุงกบิลพัสดุ์ ท่านไปแล้ว สู่กรุงราชคฤห์, ฟังแล้วซึ่งธรรม อันพระศาสดาแสดงแล้ว, ถึงแล้ว ซึ่งพระอรหัต ได้แล้วซึ่งเอหิภิกขุอุปสัมปทาในสำนัก แห่งพระศาสดา เป็นผู้นำในทาง นำมาแล้ว ซึ่งพระศาสดา สู่กรุงกบิลพัสดุ์.